

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษา แนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์

- 1.1 ความหมายของความคิดสร้างสรรค์
- 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์
- 1.3 พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก
- 1.4 องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์
- 1.5 กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์
- 1.6 ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์
- 1.7 การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย
- 1.8 การวัดความคิดสร้างสรรค์

2. การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

- 2.1 สาระสำคัญของหลักสูตร
- 2.2 เป้าหมายพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
- 2.3 โครงสร้างเนื้อหา
- 2.4 การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย
- 2.5 กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

3. กิจกรรมการวาดภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

- 3.1 ความหมายของการวาดภาพ
- 3.2 ความสำคัญของกิจกรรมวาดภาพ
- 3.3 พัฒนาการในการวาดภาพของเด็กปฐมวัย
- 3.4 กิจกรรมการวาดภาพเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

4. การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม

4.1 ความหมายของกลุ่ม

4.2 ประโยชน์ของการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม

4.3 การเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัย

4.4 กิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่ม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

6. กรอบความคิดในการวิจัย

7. สมมุติฐานการวิจัย

ความคิดสร้างสรรค์

1. ความหมายของความคิดสร้างสรรค์

การศึกษาเรื่อง ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้กระทำกันอย่างแพร่หลายในรอบ 20 กว่าปีที่ผ่านมา และมีผู้ให้คำนิยามของความคิดสร้างสรรค์ ไว้ในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

กิลฟอร์ด (Guilford, 1950 อ้างถึงใน อารี พันธุ์มณี, 2537 : 6) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถทางสมองในการคิดได้หลายทิศหลายทาง หรือแบบอนกนัย และความคิดสร้างสรรค์นี้ ประกอบด้วยความคล่องในการคิด ความคิดยืดหยุ่น และความคิดที่เป็นของตนเอง โดยเฉพาะคนที่มีลักษณะดังกล่าวจะต้องเป็นคนกล้าคิด และมีอิสระในการคิด

ทอร์เรนซ์ (Torrance, 1962 : 16-17) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถของบุคคล ในการคิดสร้างสรรค์ผลิตผล หรือสิ่งแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ไม่รู้จักมาก่อนซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจจะเกิดจากการรวมเอาความรู้ต่างๆ ที่ได้จากประสบการณ์ เชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่ๆ

วอลลาซ และ โคแกน (Wallach and Kogan, 1965 : 13-20) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความสามารถที่จะคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง กับเรื่อง อื่น ๆ ได้

เวสคอต และ สมิท (Wescott and Smith, 1967 อ้างถึงใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, 2538 : 2) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการทางสมอง ที่บูรณาการจากประสบการณ์เดิม โดยเกิดเป็นแนวความคิดใหม่ ที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องเป็น สิ่งใหม่ระดับโลกก็ได้

เซอร์ล็อก (Hurlock. 1978 : 324 - 325) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นการประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมา ที่ไม่เหมือนเดิม โดยอาศัยประสบการณ์เดิมเป็นพื้นฐาน รวมทั้งเป็นกระบวนการคิดที่พิเศษแตกต่างจากผู้อื่น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล ไม่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้และ สิ่งแวดล้อม

วราภรณ์ รักวิชัย (2540 : 159) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่มีคุณค่า สำหรับมนุษย์ เป็นความสามารถในการปรับตัวและรู้จักการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ เฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว

เลิศ อานันท์นะ (2541 : 374)) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็น ความสามารถในการคิดและทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งในลักษณะที่เสี่ยงและท้าทาย เพื่อสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ไม่ซ้ำแบบใคร โดยไม่ได้มุ่งหวังรางวัลหรือสิ่งตอบแทนใดๆ

ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์ (2543 : 44) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็น ความสามารถพิเศษของมนุษย์ในการจินตนาการและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

เกษร ธิตะจารี (2543 : 11)กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นความคิดที่เป็นมโนทัศน์ ที่จะสร้างสรรค์งานออกมาให้มีความพิเศษพิสดารที่แตกต่างไม่ซ้ำแบบใครและไม่มีใครคิดถึงทั้งในด้านความคิด รูปแบบผลงานจะสะท้อนออกมา โดยสอดคล้องความคิดที่เป็นอิสระ ไม่ซ้ำแบบใคร

พิสุทธิพร ฉ่ำใจ (2544 : 105) กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นการสร้างและการคิดค้นสิ่งใหม่ ด้วยวิธีการกำหนดมุมมอง หรือผลแห่งการกระทำที่ผิดแปลกออกไป

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปความหมายของ ความคิดสร้างสรรค์ ได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์หมายถึง ความสามารถทางสมองของบุคคลในการคิดเชื่อมโยง สัมพันธ์ได้อย่างรวดเร็วโดยการบูรณาการจากประสบการณ์เดิม ให้เป็นการสร้างสรรค์งานออกมา ให้มีความพิเศษเป็นแนวคิดใหม่ที่ผิดแปลก แตกต่างออกไป เพื่อให้เป็นสิ่งที่ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์

มีนักการศึกษาหลายท่านได้ ให้แนวทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความคิดสร้างสรรค์ไว้ต่าง ๆ กันดังนี้

2.1 ทฤษฎีของ บลูม (Bloom' s Theory) บลูม(Bloom. 1964 อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 106-108)ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายในการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับการพัฒนาสมองแบ่งเป็น 6 ระดับ โดยเรียงจากพฤติกรรมที่ง่ายไปหายาก หรือเรียงจากความสามารถทางสมองขั้นต่ำสุดไปถึงความสามารถทางสมองขั้นสูงสุด ดังนี้

(1) ความรู้ความจำ (Knowledge)

1) ความรู้ในเนื้อหา

- 2) ความรู้ในวิธีดำเนินการ
- 3) ความรู้รวบยอดในเนื้อเรื่อง
- (2) ความเข้าใจ (Comprehension)
 - 1) การแปลความ
 - 2) การตีความ
 - 3) การขยายความ
- (3) การนำไปใช้ (Application)
- (4) การวิเคราะห์ (Analysis)
 - 1) การวิเคราะห์ส่วนประกอบ
 - 2) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์
 - 3) การวิเคราะห์หลักการ
- (5) การสังเคราะห์ (Synthesis)
 - 1) การสังเคราะห์การสื่อความหมาย
 - 2) การสังเคราะห์แผนงาน
 - 3) การสังเคราะห์ความสัมพันธ์
- (6) การประเมินผล (Evaluation)
 - 1) การประเมินผล โดยอาศัยข้อเท็จจริงภายใน
 - 2) การประเมินผลโดยอาศัยข้อเท็จจริงภายนอก

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หรือความสามารถทางสมองของคนเรา แบ่งเป็น 6 ระดับ ความจำ เป็นความสามารถทางสมองขั้นต่ำสุด สมองจะได้รับการพัฒนามากขึ้น เมื่อสามารถพัฒนาจากความจำจนเกิดความเข้าใจ สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์และประเมินค่าความรู้ต่าง ๆ ได้ ถือเป็นความสามารถทางสมองขั้นสูงสุด

2.2 ทฤษฎีของ ทอร์เรนซ์ (Torrance's Theory) ทอร์เรนซ์ (Torrance.1964 อ้างถึงในขวัญฟ้า รังสิยานนท์. 2538 : 11) ได้กล่าวว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นกระบวนการของ ความรู้สึกที่ไวต่อปัญหา หรือสิ่งที่บกพร่องขาดหายไป แล้วจึงรวบรวมความคิดหรือตั้งเป็น สมมุติฐานทำการทดสอบสมมุติฐานและเผยแพร่ ผลที่ได้จากการทดสอบสมมุติฐานนั้น ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้น ๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การพบความจริง (Fact Finding) ในขั้นนี้เริ่มตั้งแต่เกิดความรู้สึกกังวล มีความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้นในจิตใจ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าเป็นอะไร จากนั้นก็พยายามตั้งสติ และหาข้อมูลพิจารณาว่าความยุ่งยาก วุ่นวายสับสนหรือสิ่งทำให้เกิดกังวลใจนั้นคืออะไร

ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา (Problem – Finding) ขั้นนี้เกิดจากขั้นที่ 1 เมื่อได้พิจารณาโดยรอบคอบแล้วจึงเข้าใจและสรุปว่า ความกังวลใจ ความสับสน วุ่นวายใจ นั่นคือการเกิดปัญหาขึ้นนั่นเอง

ขั้นที่ 3 การตั้งสมมุติฐาน (Idea – Finding) ขั้นนี้ต่างจากขั้นที่ 2 คือ เมื่อรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้นก็พยายามคิดและตั้งสมมุติฐานขึ้นและรวบรวมข้อมูลต่างๆเพื่อนำไปใช้ในการทดสอบสมมุติฐานในขั้นต่อไป

ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ (Solution - Finding) ในขั้นนี้ จะพบคำตอบจากการทดสอบสมมุติฐาน ในขั้นที่ 3

ขั้นที่ 5 ยอมรับผลจากการค้นพบ (Acceptance - Finding) ขั้นนี้ก็จะเป็นการยอมรับคำตอบ ที่ได้จากการพิสูจน์เรียบร้อยแล้ว จะแก้ปัญหาให้สำเร็จได้อย่างไร และต่อจากจุดนี้การแก้ปัญหา หรือการค้นพบยังไม่จบตรงนี้ แต่ผลที่ได้จากการค้นพบจะนำไปสู่หนทางที่จะทำให้เกิดแนวคิด หรือ สิ่งใหม่ต่อไปที่เรียกว่า New Challenge

ตามทฤษฎีของทอร์เรนซ์ สรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์จะเกิดขึ้นได้ เมื่อมีปัญหา และมีการแก้ปัญหาย่างเป็นขั้นตอนตามทฤษฎีนี้ จึงเป็นกระบวนการแก้ปัญหาด้านวิทยาศาสตร์

2.3 ทฤษฎีของกิลฟอร์ด (Guilford's Theory) กิลฟอร์ด (Guilford, 1967 : 218-237 อ้างถึงในอารี พันธุ์ณี, 2537 : 29 –34 และสมศักดิ์ ภู่วิภาดาพรรณ, 2544 : 9 - 11) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบเฉพาะทางสติปัญญาโดยสร้างเป็นแบบจำลอง ที่เรียกว่าแบบจำลองโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1950 ว่าสติปัญญาเกิดจากการร่วมกันของมิติทั้ง 3 คือ วิธีการคิด เนื้อหาและผลของการคิด ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

มิติที่ 1 เนื้อหา (Content) หมายถึง มิติที่เป็นข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นสื่อในการคิดซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1) ภาพ (Figural) หมายถึง ข้อมูลหรือสิ่งเร้าที่เป็นรูปธรรมหรือเป็นรูปที่แน่นอน ซึ่งบุคคลสามารถรับรู้ และทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดได้ เช่น ภาพเขียน ภาพปั้น เป็นต้น

2) สัญลักษณ์ (Symbolic) หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในรูปเครื่องหมายต่างๆ เช่น ตัวอักษร ตัวเลข ตัวโน้ตดนตรี รวมทั้งสัญลักษณ์ต่างๆ

3) ภาษา (Semantic) หมายถึง ข้อมูลที่อยู่ในรูปของถ้อยคำที่มีความหมายต่างๆ กัน สามารถใช้ติดต่อสื่อสารได้ เช่น พ่อ แม่ เพื่อน ดีใจ เสียใจ โกรธ เป็นต้น

4) พฤติกรรม (Behavior) หมายถึง ข้อมูลที่เป็นการแสดงออกกิริยาอาการ และการกระทำที่สามารถสังเกตเห็น รวมทั้งทัศนคติ การรับรู้ การคิด เช่น การยิ้ม การแสดงความคิดเห็น

มิติที่ 2 วิธีคิด (Operation) หมายถึง มิติที่แสดงลักษณะกระบวนการทำงานของสมอง แบ่งออกได้เป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1) การรู้และการเข้าใจ (Cognition) หมายถึง ความสามารถของสมองในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว

2) การจำ (Memory) หมายถึง ความสามารถของสมองในการสะสมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มาและสามารถระลึกออกมาได้ตามที่ต้องการ

3) การคิดแบบอนกนัย (Divergent Thinking) หมายถึง ความสามารถในการตอบสนองได้หลาย ๆ อย่าง จากสิ่งเร้าที่กำหนดให้โดยไม่จำกัดจำนวนคำตอบ ซึ่งกิลฟอร์ดได้อธิบายว่าความคิดแบบอนกนัยก็คือ ความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

4) การคิดแบบเอกนัย (Convergent Thinking) หมายถึง ความสามารถของสมอง ในการให้การตอบสนองที่ถูกต้อง และดีที่สุด จากข้อมูลที่กำหนดให้

5) การประเมินค่า (Evaluation) หมายถึง ความสามารถของสมอง ในการตัดสินใจข้อมูลที่กำหนดให้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

มิติที่ 3 ผลของการคิด (Product) หมายถึง มิติที่แสดงถึง ผลที่ได้จากการทำงานของสมอง เมื่อสมองได้รับข้อมูล จากมิติด้านเนื้อหา และใช้ความสามารถ ในการตอบสนอง ต่อข้อมูลหรือสิ่งเร้า ที่ได้รับในมิติด้านวิธีการคิด แล้วผลที่ออกมาเป็นมิติด้านผลการคิด ซึ่งผลการคิดแบ่งออกเป็น 6 ลักษณะดังนี้

1) หน่วย (Units) หมายถึง สิ่งที่มีคุณสมบัติเฉพาะและแตกต่างไปจากสิ่งอื่น ๆ เช่น คน ปลา แมว เป็นต้น

2) จำพวก (Classes) หมายถึง ประเภทหรือจำพวก หรือกลุ่มของหน่วยที่มีคุณสมบัติร่วมกัน เช่น คน แมว ปลาวาฬ เป็นจำพวกเดียวกัน เพราะต่างก็เลี้ยงลูกด้วยนม

3) ความสัมพันธ์ (Relations) หมายถึง การเชื่อมโยงผลที่ได้จากการจับคู่เข้าด้วยกันโดยอาศัยลักษณะบางประการเป็นเกณฑ์ อาจอยู่ในรูปของหน่วยกับหน่วย จำพวกกับจำพวก หรือระบบกับระบบก็ได้ เช่น พระกับวัด คนกับบ้าน นกกับรัง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับที่อยู่อาศัย

4) ระบบ (Systems) หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผลที่ได้หลาย ๆ คู่ เข้าด้วยกัน อย่างมีระเบียบแบบแผนอย่างใดอย่างหนึ่งแน่นอน เช่น 1 3 5 7 9 เป็นระบบเลขคี่

5) การแปลงรูป (Transformations) หมายถึง การเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือจัดองค์ประกอบของสิ่งเร้า หรือข้อมูลออกมาในรูปแบบใหม่ เช่น การแปลงรูปสี่เหลี่ยมเป็นเส้นตรงสี่เส้น

6) การประยุกต์ (Implications) หมายถึง ความเข้าใจในการนำข้อมูลไปใช้ ขยายความเพื่อการพยากรณ์ หรือการคาดคะเนข้อความในตรรกวิทยา เช่น “ ถ้า.....แล้ว...” ก็เป็นพวกใช้ การคาดคะเน โดยอาศัยเหตุและผล

ทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญา นี้ นับว่าเป็นพื้นฐานในการศึกษาด้านความคิดสร้างสรรค์ เพราะกิลฟอร์ดอธิบายว่า ความคิดสร้างสรรค์ เป็นความคิดแบบอบเนกนัย (Divergent Thinking) คือความคิดหลายทิศทาง หลายแง่หลายมุม คิดได้กว้างไกล ซึ่งลักษณะความคิดนี้ จะนำไปสู่การประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่เพิ่มขึ้น

3. พัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

การที่เด็กจะมีระดับความคิดสร้างสรรค์สูง หรือต่ำเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ หลายประการ การที่ครูจะส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็กนั้น ครูควรจะต้องเข้าใจลักษณะพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ของเด็กซึ่งมีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

ลิเกอน (Ligon. 1957 อ้างถึงใน Torrance. 1962 : 84-101 และมาลี จูทา 2544 : 211-215) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

อายุ 0 - 2 ปี เด็กเริ่มพัฒนาการ รู้จักจินตนาการในระยะปีแรก เด็กจะถามชื่อสิ่งของต่าง ๆ กระตือรือร้นที่จะคิดสำรวจ โดยการสัมผัส ชิม ด้วยความอยากรู้อยากเห็น เด็กจะเรียนรู้ว่าสิ่งไหน ทำได้ สิ่งไหนแตะต้องไม่ได้ ในระยะนี้เด็กควรจะได้รับกระตุ้น โดยการให้สิ่งเร้าโดยอาศัยเกมง่ายๆ ของเล่นที่ปลอดภัย พ่อแม่ ควรจะเอาใจใส่ในการเล่นร่วมกับเด็ก พยายามพูดโดยการตั้งคำถามนำ

อายุ 2-4 ปี เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ จากประสบการณ์โดยตรง แล้วจะถ่ายทอดประสบการณ์ที่รับรู้โดยวิธีการแสดงออก และทางจินตนาการ เด็กในระยะนี้จะตื่นเต้นกับประสบการณ์ ได้ง่าย ความสนใจมักจะมีในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เด็กเริ่มมีความรู้สึกเป็นของตนเอง ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง แต่การเรียนรู้ใหม่ อาจจะทำให้เขาเกิดหวาดกลัว ดังนั้น พ่อแม่ ควรจะจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยให้เด็ก

อายุ 4-6 ปี เป็นวัยที่มีจินตนาการดี แต่เด็กยังไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการจำกัดขอบเขตของจินตนาการในระยะแรกเด็กจะเรียนรู้การวางแผนเป็นครั้งแรก เด็กจะเริ่มสนุกสนานกับการวางแผนและการคาดคะเน ในสิ่งที่จะเกิดขึ้นในการเล่นนั้น เด็กเริ่มเลียนแบบบาทของผู้ใหญ่ หรือผู้ใกล้ชิด มีความอยากรู้อยากเห็น เด็กจะพยายามค้นหาข้อเท็จจริงว่าผิดหรือถูก ในวัยนี้เด็ก

เริ่มตระหนักถึงความรู้สึกของผู้อื่นและเริ่มคิดถึงการกระทำของตนไปกระทบผู้อื่น ความเชื่อมั่นจะพัฒนาในระยะนี้ลักษณะความคิดสร้างสรรค์ของเด็กวัยนี้ค่อนข้างจะเป็นธรรมชาติที่ปรากฏชัด

อายุ 6-8 ปี จินตนาการทางสร้างสรรค์ของเด็ก เปลี่ยนไปสู่ความเป็นจริงมากขึ้น เขาพยายามที่จะบรรยายออกมา แม้ในขณะที่เขาเล่น เด็กในวัยนี้รักการเรียนรู้มาก ดังนั้น การจัดประสบการณ์ที่ท้าทาย และสนุกสนานให้เด็กวัยนี้ ย่อมช่วยพัฒนาความอยากรู้อยากเห็นให้แก่เด็ก

อายุ 8-10 ปี เด็กใช้ทักษะหลายด้านในทางสร้างสรรค์ และสามารถค้นพบวิธีที่จะใช้ความสามารถเฉพาะตัวของเขาสร้างสรรค์ เด็กมักจะเทียบตัวเองกับบุคคลที่น่ายกย่อง ซึ่งสามารถเอาชนะอุปสรรคได้ ความสามารถในการถามและความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเพิ่มขึ้น

อายุ 10-12 ปี เด็กชอบการสำรวจค้นคว้า เด็กผู้หญิงชอบอ่านหนังสือ และเล่นสมมุติ เด็กผู้ชายชอบเรียนจากประสบการณ์ตรง ช่วงเวลาสนใจจะนานขึ้น ความสามารถทางศิลปะ และดนตรีจะพัฒนาได้เร็ว เด็กจะชอบทดลองทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประสบการณ์ แต่มักจะขาดความมั่นใจในผลงานของตน

เด็กอายุระหว่าง 6-12 ปีนี้จะมีความคิดสร้างสรรค์ลดลงบางช่วง ซึ่งอาจเป็นผลจากการเข้าสู่ระบบโรงเรียน เด็กต้องทำตามกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด ขาดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น

ประเทิน มหาจันทร์ (2539 : 28 - 32) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

ตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ปี พัฒนาการทางการสร้างสรรค์ของเด็กเริ่มปรากฏให้เห็นเมื่ออายุ 1 ปี กล่าวคือ เด็กสามารถเลียนเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ที่เป็นจังหวะได้ เมื่อเด็กอายุ 2 ปี เด็กเริ่มสนใจในเหตุการณ์ใหม่ๆ แปลกๆ อยากรู้อยากเห็นสิ่งของทุกอย่าง ระยะนี้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น และสามารถเรียนรู้ได้เร็วมาก พ่อ แม่ ผู้ปกครองอาจส่งเสริมให้เด็ก มีความเจริญงอกงามในทางสร้างสรรค์ได้หลายวิธี เช่น ให้เล่นเกมง่ายๆ และ ของเล่นที่สร้างสรรค์

อายุ 2 ปีถึง 4 ปี ในช่วงอายุนี้ เด็กจะเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยประสบการณ์ตรง สนใจในความแปลกประหลาดของธรรมชาติ ช่วงของความตั้งใจของเด็กวัยนี้ยังสั้น ดังนั้นเด็กจึงทำกิจกรรมได้เพียงช่วงสั้นๆ เท่านั้น ผู้ปกครองควรจัดหาของเล่นประเภทที่ดัดแปลงเป็นรูปต่าง ๆ ได้หลายแบบมาให้เด็กเล่น ควรส่งเสริมให้เด็กวัยนี้ รู้จักตัดสินใจ และลงมือกระทำด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้เด็กค้นหาสิ่งใหม่ๆ โดยอิสระ และในขณะเดียวกันก็ควรจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยในการส่งเสริมให้เด็กค้นคว้าทดลองสิ่งใหม่ๆ นั้นด้วย

อายุ 4 ปีถึง 6 ปี เด็กวัยนี้เป็นระยะแรกที่เด็กเริ่มรู้จักวางแผนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ รู้จักการกระทำเลียนแบบผู้ใหญ่ ความเชื่อมั่นของเด็กเริ่มพัฒนาความเชื่อมั่น ทั้งนี้อาจสังเกตจาก

การสร้างงานใหม่ๆ สิ่งที่เราควรกระทำก็คือ จัดหาอุปกรณ์การเล่นที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์แก่เด็กให้เพียงพอ เป็นวัยที่ควรได้รับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์เป็นอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นวัยที่พัฒนาได้

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า ในช่วงปฐมวัยเป็นวัยที่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ ฉะนั้นผู้เกี่ยวข้องกับเด็ก จึงควรมีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกันพัฒนาส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น

4. องค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์

โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ มักเข้าใจ และมุ่งเน้นไปที่ ความคิดริเริ่ม แท้ที่จริงแล้วความคิดสร้างสรรค์ประกอบด้วยลักษณะความคิดอื่น ๆ ด้วย มิใช่เพียงแต่ความคิดริเริ่มเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ความคิดริเริ่มก็จัดเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้เกิดการเริ่มต้นขึ้น แต่ความสำเร็จของการสร้างสรรค์ก็ต้องอาศัยลักษณะความคิดอื่นๆ ประกอบด้วย และจากทฤษฎีโครงสร้างทางสติปัญญาของกิลฟอร์ด (Guilford, 1969 อ้างถึงใน ฌฐพงษ์ เจริญทิพย์, 2541: 92 - 94 และ ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์, 2543 : 46 - 48) ได้อธิบายความคิดสร้างสรรค์ว่า เป็นความสามารถทางสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายทิศทาง ซึ่งประกอบด้วย

(1) ความคิดคล่องแคล่ว (Fluency) หมายถึง ปริมาณความคิดที่ไม่ซ้ำในเรื่องเดียวกัน โดยแบ่งออกเป็นความคิดคล่องแคล่ว ในด้านถ้อยคำ ด้านการโยงสัมพันธ์ ด้านการแสดงออก ด้านการคิด ความคิดคล่องแคล่ว นับว่าเป็นความสามารถอันดับแรก เพื่อการคัดสรรให้ได้ความคิดที่ดีและเหมาะสมที่สุดจึงจำเป็นต้องคิดให้ได้อย่างหลากหลายและแตกต่างกัน และนำความคิดที่ได้ทั้งหมดพิจารณาเปรียบเทียบเพื่อให้ได้แนวความคิดที่ดีที่สุดและให้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด จึงนับได้ว่าความคิดคล่องแคล่วเป็นความสามารถเบื้องต้นที่จะนำไปสู่ความคิดที่มีคุณภาพ หรือความคิดสร้างสรรค์นั่นเอง

(2) ความคิดริเริ่ม (Originality) หมายถึง ลักษณะความคิดแปลกใหม่ ซึ่งแตกต่างจากความคิดปกติ โดยอาจเกิดจากการเอาความรู้เดิมมาคิดดัดแปลง และประยุกต์ให้เกิดเป็นสิ่งใหม่ขึ้น ความคิดริเริ่ม จึงเป็นลักษณะความคิดที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก อาจไม่มีใครเคยคิดถึงมาก่อน ซึ่งต้องอาศัยลักษณะความกล้าคิด กล้าลอง เพื่อทดสอบความคิดของตน ความคิดริเริ่ม มักจำเป็นต้องอาศัยความคิดจินตนาการควบคู่กันไปด้วย

(3) ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) หมายถึง ความประณีตพิถีพิถัน เป็นความสามารถในการตกแต่งรายละเอียด การสังเกตเห็นในสิ่งที่คนอื่นไม่เห็น เป็นต้น

(4) ความคิดยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ประเภท และแบบของความคิด แบ่งออกเป็นความคิดที่เกิดขึ้นทันที (Spontaneous Flexibility) เป็นความสามารถที่จะพยายามคิดได้หลายอย่างโดยอิสระ เช่น คนที่มีความยืดหยุ่นในด้านนี้ จะสามารถคิดถึงประโยชน์ของสิ่งของว่า

มีอะไรบ้างได้หลายอย่างในขณะที่คนที่ไม่มีความคิดสร้างสรรค์ จะคิดได้อย่างจำกัด และความยืดหยุ่นทางด้านการคิดแปลง (Adaptive Flexibility) ซึ่งมีประโยชน์ต่อการแก้ปัญหา คนที่มีความยืดหยุ่นในด้านนี้ จะคิดได้หลากหลาย และไม่ซ้ำ ซึ่งเกี่ยวกับการคิดแปลง เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ (2542 : 13 -14) ได้กล่าวถึง ทักษะการคิด และลักษณะ การคิดไว้ 9 ประการคือ

(1) การคิดคล่อง และคิดหลากหลาย เป็นความสามารถที่จะคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ผลการคิดจำนวนมาก รวดเร็ว ตรงประเด็น และมีความหลากหลาย สามารถแตกแยกเป็นหลายแขนง หลายกลุ่ม หลายลักษณะ หรือหลายรูปแบบ

(2) การคิดวิเคราะห์และคิดผสมผสาน โดยที่

การคิดวิเคราะห์ เป็นการแบ่งหรือแยกแยะสิ่งที่สนใจ หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาออกเป็นส่วนย่อย ๆ หรือออกเป็นแง่มุมต่างๆ แล้วทำการศึกษาละเอียด ๆ นั้นอย่างลึกซึ้ง การวิเคราะห์จะทำให้เกิดความเข้าใจ หรือความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่สนใจ หรือสิ่งที่ต้องการศึกษาได้มากขึ้น และสามารถค้นพบสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องนั้นได้ง่ายขึ้น

การคิดผสมผสาน เป็นการรวมความรู้ย่อย หรือผลจากการวิเคราะห์ให้เป็นข้อมูลใหม่ ข้อสรุปใหม่ กระบวนการใหม่ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในรูปแบบใหม่ได้มากขึ้น

(3) การคิดริเริ่ม เป็นการคิดที่ให้ผลการคิดที่มีความแปลกใหม่ แตกต่างไปจากความคิดของคนทั่วไป มีลักษณะหรือมุมมองไม่เหมือนผู้อื่น เป็นการนำความรู้เดิมมาคิดแปลงให้เป็นความคิดใหม่ซึ่งไม่ซ้ำกับใคร

(4) การคิดละเอียดรอบคอบ เป็นการคิดที่ให้ผลการคิดที่มีรายละเอียดทั้งส่วนที่เป็นหลักของเรื่องที่คิด และส่วนที่เป็นองค์ประกอบย่อยของหลักที่คิด รวมถึงการคิดที่ชัดเจน โดยสามารถอธิบายเรื่องที่ตนเองคิด หรือยกตัวอย่างที่สอดคล้องกับเรื่องที่ตนเองคิดได้ และในกรณีการคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติจะสามารถบอกขั้นตอนการปฏิบัติได้

(5) การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นการคิดที่อ้างอิงหลักฐาน มาสนับสนุนเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้อง โดยสามารถอ้างหลักฐานและอธิบายหรือบอกความสัมพันธ์ระหว่างหลักฐานที่อ้างกับข้อสรุปได้

(6) การคิดกว้างและรอบคอบ หมายถึง การคิดที่ครอบคลุมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่คิดในทุกด้านทุกแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ไม่คิดเฉพาะเรื่องมาเกี่ยวข้องกับตัวเอง หรือเรื่องที่เป็นผลประโยชน์ของตัวเอง

(7) การคิดไกล หมายถึง การคิดถึงสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งอาจเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำในปัจจุบันหรือเป็นจุดประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต

(8) การคิดลึกซึ้ง หมายถึง การคิดที่ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้อง และลึกซึ้งเกี่ยวกับเรื่องที่คิด โดยสามารถเข้าใจสภาพต่างๆ ที่ซับซ้อน ทั้งในภาพรวมและส่วนประกอบย่อยของเรื่องที่คิดได้

(9) การคิดดี คิดถูกทาง หมายถึง การคิดที่ตรงจุดมุ่งหมาย คิดในแง่ที่ดี ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อส่วนรวม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

จากความเชื่อ แนวคิดที่กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า ความคิดสร้างสรรค์เป็นลักษณะความคิดนอกเนกนัย (Divergent Thinking) คือความคิดหลายทิศ หลายทาง หลายแง่ หลายมุม คิดได้กว้างไกลซึ่งประกอบด้วย ความคิดริเริ่ม ความคิดคล่องแคล่ว ความยืดหยุ่นในการคิด และความละเอียดลออ ลักษณะความคิดนอกเนกนัยนี้จะนำไปสู่ความคิดประดิษฐ์สิ่งแปลกใหม่ อาจเกิดจากการบูรณาการความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากประสบการณ์เดิม แล้วเชื่อมโยงกับสถานการณ์ใหม่ ซึ่งผลของความคิดสร้างสรรค์นั้นไม่จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งใหม่ระดับโลกเสมอไป

5. กระบวนการทางความคิดสร้างสรรค์

ความคิดสร้างสรรค์ เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของมนุษย์ และจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบุคคลมุ่งทำกิจกรรมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายที่แปลกใหม่ ให้ผลที่มีคุณค่ากว่าเดิม การที่บุคคลจะกระทำการหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้บรรลุผลงานที่มีความสร้างสรรค์ จะต้องผ่านกระบวนการที่เป็นขั้นตอนตามลำดับ และได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายท่านดังนี้

ทอร์เรนซ์ (Torrance, 1962 : 47) กล่าวว่า กระบวนการคิดสร้างสรรค์นั้นเกิดขึ้นเมื่อคนเรามุ่งคิดไปสู่จุดหมายที่แปลกและใหม่ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นเริ่มต้น เกิดจากความรู้สึกรู้สึกต้องการ หรือความไม่เพียงพอต่อสิ่งต่างๆ จะทำให้บุคคลเริ่มคิด เขาจะพยายามรวบรวมข้อเท็จจริง เรื่องราวและแนวคิดต่างๆ ที่มีอยู่เข้าด้วยกัน เพื่อหาความกระจ่างในปัญหา

ขั้นที่ 2 ขั้นครุ่นคิดต่อจากขั้นเริ่มต้น มีระยะหนึ่งที่ควรรู้ความคิด และเรื่องราวต่างๆ ที่รวบรวมไว้แต่แรกประสมกลมกลืนเข้ากันเป็นเรื่องราว ระยะนี้ผู้คิดจะต้องใช้ความคิดอย่างหนัก แต่บางครั้งความคิดอันนี้อาจหยุดชะงักไปเฉยๆ เป็นเวลานานบางครั้งก็กลับเกิดขึ้นมาใหม่อีก

ขั้นที่ 3 ขั้นเกิดความคิดในระยะที่กำลังครุ่นคิดนั้น บางครั้งอาจเกิดความคิด ผุดขึ้นมาแล้วการมองเห็นความสัมพันธ์ในแนวความคิดใหม่นี้ จะเกิดขึ้นในทันทีทันใดผู้คิดไม่ได้ นึกได้ฝันว่าจะเกิดขึ้นเลย

ขั้นที่ 4 ขั้นปรับปรุง เมื่อเกิดความคิดใหม่แล้ว ผู้คิดจะขัดเกลาความคิดนั้นให้ หมดจด เพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้ง่ายหรือต่อเติมเสริมแต่งความคิดที่เกิดขึ้นใหม่นั้น ให้รัดกุม และ วิวัฒนาการก้าวหน้าต่อไป

วอลลาซ (Wallach, 1962 อ้างถึงใน สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ, 2544 : 17 – 19)

ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ไว้ 4 ขั้นคือ

ขั้นที่ 1 ขั้นการเตรียมตัว (Preparation) เป็นขั้นของการเตรียมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง กับปัญหา ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่มีต่อโลกอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ยังรวมถึงความ สามารถเชื่อมโยงสัมพันธ์ความคิดหรือสิ่งของที่มีความแตกต่างกันอย่างมากเข้าด้วยกัน

ขั้นที่ 2 ขั้นฟักตัว (Incubation) เป็นขั้นของการพยายามลืม เรื่องที่ต้องการคิด เสียให้หมดสิ้น กล่าวคือ หลังจากที่เราได้ผ่านขั้นการเตรียมตัวแล้ว บางครั้งต้องอาศัยระยะเวลาใน การฟักตัวเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ นักสร้างสรรค์หลายคน เมื่อให้เขานึกถึงระยะเวลาที่ สำคัญของการผลิต ผลงานสร้างสรรค์ เขามักอ้างถึงระยะฟักตัวเสมอ

ขั้นที่ 3 ขั้นการรู้แจ้ง (Illumination) เป็นขั้นที่เกิดขึ้นหลังจากที่บุคคลลืมเรื่องที่ ตนต้องการคิดหาคำตอบระยะหนึ่ง จากนั้นจะเกิดการหยั่งรู้ (Insight) ขึ้นเหมือนกับแสงสว่างที่ พลันฉายแวบขึ้นมาในสมอง ทันใดนั้นคำตอบที่ต้องการก็แจ่มชัดขึ้นมาในความคิดโดยไม่ต้องใช้ ความพยายามใด ๆ

ขั้นที่ 4 ขั้นการตรวจสอบ (Verification) เป็นขั้นสุดท้าย ของกระบวนการคิด สร้างสรรค์ คือ หลังจากนึกได้แล้วก็จะทบทวน ตรวจสอบผลงานทั้งหมดจนเป็นที่พอใจ

ทอร์เรนซ์ (Torrance, 1965 อ้างถึงใน ญัฐพงษ์ เจริญพิทย์, 2541 : 95 – 96) ได้แบ่ง กระบวนการคิดสร้างสรรค์เป็น 5 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 การค้นหาข้อเท็จจริง (Fact – Finding) เริ่มจากเกิดความรู้สึกกังวล สับสน วุ่นวาย แต่ยังไม่สามารถระบุปัญหาได้

ขั้นที่ 2 การค้นพบปัญหา (Problem – Finding) เมื่อคิดจนเข้าใจ จะสามารถระบุ ได้ว่า ปัญหาต้นตอคืออะไร

ขั้นที่ 3 การค้นพบแนวคิด (Idea - Finding) คิดและตั้งสมมุติฐาน ตลอดจน รวบรวมข้อมูลต่างๆ เพื่อทดสอบความคิด

ขั้นที่ 4 การค้นพบคำตอบ (Solution - Finding) ทดสอบสมมุติฐานจนพบ

คำตอบ

ขั้นที่ 5 การยอมรับผลจากการค้นพบ (Acceptance - Finding) ยอมรับคำตอบที่

ค้นพบ

แอนเดอร์สัน (Anderson. อ้างถึงใน เพียงจิต ด้านประดิษฐ์. 2542 : 36) ได้แบ่งกระบวนการคิดสร้างสรรค์ ออกเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 มีความสนใจและรู้ซึ่งถึงความต้องการของจิตใจและสมอง

ขั้นที่ 2 รวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์และสิ่งที่น่าสนใจ

ขั้นที่ 3 ไตร่ตรองถึงการวางแผน โครงร่างและรูปแบบของงาน

ขั้นที่ 4 เกิดจินตนาการซึ่งส่งผลที่ต่อเนื่องมาจากการคิดในขั้นที่ 1 ขั้น 2 และขั้น 3

ขั้นที่ 5 สร้างจินตนาการออกมาให้เป็นจริง และแสดงผลให้เห็นได้ชัด

ขั้นที่ 6 รวบรวมความคิด และแสดงออกมาในรูปของผลงาน

ประเทิน มหาจันทร์ (2539 : 21-25) ได้แบ่งกระบวนการคิดสร้างสรรค์เป็น 4 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ระยะพักตัว เป็นการพยายามรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้ได้มากที่สุด ข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องพยายามคัดออกไป เพื่อให้เหลือข้อมูลที่ชัดเจนที่สุด

ระยะที่ 2 ระยะพัฒนา เป็นระยะที่สืบเนื่องจากระยะแรก เป็นการพัฒนาความรู้ ความคิด เรืองราวและข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้แต่แรก และนำมาคิดหาวิธีที่จะทำให้ข้อมูลนั้น ๆ เป็นประโยชน์หรือนำไปใช้ได้ซึ่งต้องใช้เวลานาน จนบางครั้งความคิดอาจหยุดชะงักไปชั่วระยะหนึ่ง แล้วจึงเกิดขึ้นใหม่อีกหรือบางครั้งก็หายไปเลย

ระยะที่ 3 ระยะเกิดความรู้ บุคคลจะต้องมองเห็นความสัมพันธ์ของความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่นี้ อย่างชัดเจน ปรูปรุ่งทุกแง่มุม ซึ่งความรู้ใหม่นี้จะไม่ซ้ำกับความรู้เก่า ๆ ที่เคยมีผู้คิดไว้ก่อน ความรู้ใหม่นี้จะเกิดขึ้นในทันทีทันใด โดยที่บุคคลไม่ได้คาดคิดมาก่อนเลยว่าจะเกิดขึ้น

ระยะที่ 4 ระยะปรับปรุง เมื่อมีความรู้เกิดขึ้นแล้ว และได้นำความรู้นั้นไปทดลองแก้ไขให้ได้ผลเป็นที่พอใจทั้งของตนเอง และของผู้อื่น เพื่อให้เป็นงานที่สมบูรณ์ เป็นที่ยอมรับ การขัดเกลาความรู้ที่เกิดขึ้นนี้เป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพราะเหตุว่าความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นความรู้ดิบ ที่ยังไม่มีการต่อเติมเสริมแต่ง ต่อเมื่อมีการทดลองมีการปรับปรุงแก้ไข ความรู้นั้นก็จะชัดเจนขึ้นมีคุณค่ามากขึ้นมีประโยชน์ใช้สอยดีขึ้น มีความสมบูรณ์ขึ้น ความรู้ที่ยังไม่ได้ขัดเกลาย่อมขาดความสมบูรณ์และด้อยคุณค่า ระยะของการปรับปรุงนี้ นับว่ามีความสำคัญยิ่งสำหรับความคิดสร้างสรรค์เพราะถ้าหากไม่มีการปรับปรุงแล้ว ความรู้ที่เกิดขึ้นก็ย่อมจะขาดความสมบูรณ์ขาดคุณค่านั่นเอง

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กระบวนการของความคิดสร้างสรรค์มีหลายขั้นตอนและกล่าวได้ว่า เริ่มต้นที่การเตรียมข้อมูลเพื่อค้นหาข้อเท็จจริง การครุ่นคิดค้นพบปัญหา การหยั่งรู้จนค้นพบแนวคิด การทบทวนตรวจสอบจนค้นพบคำตอบ และการยอมรับผลจากการค้นพบซึ่งทั้งหมดคือกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ปรับขั้นตอนตามแนวคิดของทอร์เรนซ์ (Torrance. 1962 : 47)และทฤษฎีของแอนเดอร์สัน(Anderson. อ้างถึงในเพียงจิต ด่านประคิษฐ์. 2542 : 36 – 37) สรุปเป็นกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์ จากนักการศึกษาที่กล่าวมาได้ 3 ขั้นตอนคือ ขั้นนำ ขั้นสร้างจินตนาการและแสดงผล ขั้นนำเสนอและเผยแพร่

6. ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์

เด็กทุกคนมีความคิดสร้างสรรค์ แต่ระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็กแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับการที่เด็กจะได้รับการกระตุ้น หรือส่งเสริมให้ความสามารถทางด้านความคิดสร้างสรรค์ได้พัฒนามากขึ้นเพียงใด ถ้าเด็กได้รับโอกาสให้แสดงออกอย่างปลอดภัย และเหมาะสม ก็จะทำให้ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กมีพัฒนาการสูงขึ้น ความคิดสร้างสรรค์จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปฐมวัย เพราะเป็นระยะที่เด็กกำลังพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูง จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงต่อไป ถ้าได้รับการส่งเสริมให้สมรรถภาพทางด้านความคิดสร้างสรรค์ ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและเต็มที่ ลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์จะมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากพฤติกรรมที่แตกต่างจากบุคคลอื่นดังนี้

พัชรี สวนแก้ว (2536 : 20)ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์สูงไว้ 9 ประการดังนี้

- (1) มีความอยากรู้ อยากเห็น และสนใจสิ่งใหม่ๆ
- (2) ชอบซักถาม สืบถาม ทดลอง
- (3) กล้าเสี่ยง
- (4) กล้าแสดงออก
- (5) มีความคิดริเริ่ม
- (6) ไม่ชอบคล้อยตามผู้อื่นอย่างง่าย ๆ
- (7) กล้าและศรัทธาที่จะเผชิญกับสิ่งใหม่
- (8) มีความคิดยืดหยุ่นทั้งความคิดและการกระทำ สามารถคิดค้นเปลี่ยนแปลงแก้ไขวิธีการ และทำงานได้อย่างเหมาะสม
- (9) ทำงานเพื่อความสุขของตนเองมิได้หวังผลตอบแทนหรือการยกย่อง

ถัดมา สายเชื้อ (2538 : 56 - 57) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมเด็ก ที่มีความคิดสร้างสรรค์ไว้ 6 ประการดังนี้

(1) มีศิลปะในการใช้ภาษา ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด หรือเขียนมีการประหยัถ้อยคำ รู้จักควบคุมตนเองในการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียน รู้จักใช้ข้อความกระตักแต่ครอบคลุมเนื้อหา สิ่งนี้ถือเป็นทักษะอย่างหนึ่งของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์

(2) มีความฉลาด ความฉลาดในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความอัจฉริยะ แต่หมายถึงความสามารถในการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่จึงเป็นบุคคลที่ชอบใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

(3) เป็นบุคคลที่ชอบขีดเขียน การชอบขีดเขียนบันทึกสิ่งต่าง ๆ เป็นคุณลักษณะอย่างหนึ่งของผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ การขีดเขียนหรือบันทึกสิ่งต่าง ๆ เป็นทางหนึ่งในการเก็บรวบรวมความรู้ไว้ การแสดงความคิดเห็นใหม่ ๆ ที่สร้างสรรค์โดยกลั่นกรองออกมาเป็นตัวอักษร

(4) มีความสำนึกต่อสังคม ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เปรียบเสมือน ศิลปินที่สร้างผลงานใหม่ ๆ ทางศิลปะอยู่เสมอ บุคคลประเภทนี้จะทำงานเพื่อสังคม และชีวิตอยู่ท่ามกลางสังคมที่แวดล้อมตัวเขา ผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ จะเป็นบุคคลที่มองโลกในแง่ดีอยู่เสมอ มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้ดีกว่าเดิม

(5) มีอารมณ์อ่อนไหว บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ บางครั้งจะมีอารมณ์ความรู้สึกอ่อนไหวในบางสิ่งที่บุคคลธรรมดาไม่มีความรู้สึกเช่นนั้น

(6) มีแรงจูงใจ ที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ของเขา บางครั้งเราไม่อาจทราบได้ว่าบุคคลใดมีความคิดสร้างสรรค์ จนกว่าเราจะมอบหมายให้เขากระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ความเจริญก้าวหน้าส่วนหนึ่งเป็นผลจากการลองผิดลองถูก

เวสซ์เลอร์ (Weschler, 1961 : 2 อ้างถึงใน ประสาท อิศรปริดา, 2538 : 143) ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ไว้ 7 ประการดังนี้

(1) มีความไวในการรับรู้สิ่งรอบตัว (Sensitivity to Surroundings) เป็นผู้มีประสาทสัมผัสดี สามารถรับรู้ในสิ่งต่าง ๆ โดยที่คนปกติทั่วไปไม่สนใจ

(2) มีความยืดหยุ่นทางการคิด (Mental Flexibility) เป็นผู้มีความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว เมื่อเผชิญปัญหาจะละทิ้งความคิดเก่า ๆ เพื่อมองประเด็นใหม่ ๆ หรือมองปัญหาในหลายแง่หลายมุม มากกว่าการยึดอยู่กับแง่มุมใดแง่มุมหนึ่งตามความคิดเดิมที่มีอยู่

๖ ๗๕๙๗

เลขทะเบียน.....	119942
วันที่	19 ส.ค. 2547
เลขหมู่.....	๕๑๐.๙๑
	๒๕๕๓

(3) มีอิสระในการตัดสินใจหรือพิจารณาสิ่งต่างๆ (Independence of Judgment) เป็นการตัดสินใจ หรือพิจารณาประเด็นปัญหา หรือสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง

(4) มีใจกว้างและอดทนต่อภาวะปัญหา (Tolerance for Ambiguity) เป็นผู้มี ความคิดว่า ความเห็นที่ตรงข้าม หรือภาวะปัญหาที่ซับซ้อนยุ่งเหยิง จะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิด ประสบการณ์ที่มีคุณค่า นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีความอดทนต่อภาวะที่ไม่แน่นอน (Uncertainty) แม้ว่า จะเผชิญกับภาวะกดดันต่างๆ ในการแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาที่ตาม

(5) มีความสามารถเชิงนามธรรม (Ability to Abstract) เป็นผู้มีความสามารถ วิเคราะห์ปัญหา และเข้าใจความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

(6) มีความสามารถในการสังเคราะห์ (Ability to Synthesize) เป็นผู้มีทักษะที่จะ บูรณาการองค์ประกอบต่างๆ เข้าด้วยกัน ให้เป็นรูปแบบใหม่ ซึ่งมีคุณค่ามากขึ้น

(7) มีพลังและไม่อยู่นิ่ง (Restless Urge) เป็นผู้มีแรงขับหรือแรงจูงใจสูง จะมองปัญหาต่างๆ ในลักษณะที่ท้าทายมากกว่าอุปสรรคจะเป็นผู้ตื่นตัวอยู่กับการคิดค้น สิ่งที่ไม่รู้ อยู่เสมอ มีพลังเหลือล้นที่จะทำงานหรือแก้ปัญหาที่ยากๆ โดยใช้เวลายาวนาน จนกระทั่งจะประสบ ผลสำเร็จ

วราภรณ์ รักวิจัย (2540 : 163) ได้กล่าวถึงลักษณะของเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ ไว้ 13 ประการดังนี้

(1) เป็นคนอยากรู้อยากเห็น มีความสงสัยใคร่รู้ มีปฏิกิริยาโต้ตอบรวดเร็วต่อ ปัญหา หรือ สิ่งเร้า

(2) มีความสนใจและประหลาดใจในเหตุการณ์หรือสิ่งใหม่ ๆ ในเรื่องที่ลึกลับ กว้างขวางมีคำถามที่น่าสนใจ และพยายามจะหาเหตุผลว่าเพราะเหตุใด โดยใช้คำถามว่าทำไม

(3) มีความสามารถในการคิดอย่างกว้างลึก และสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ รวดเร็ว และมีความรับรู้ไวต่อปัญหาต่างๆ สามารถใช้จิตใต้สำนึกและสามารถปรับปรุงเสริมแต่ง ความรู้นั้นให้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

(4) รู้จักคิดริเริ่มทำในสิ่งที่แปลกใหม่ เป็นคนช่างคิดช่างฝัน ริเริ่ม ทำงานใหม่ ๆ มีอารมณ์ขัน ชอบเดา ชอบทำงานที่ท้าทาย และมีความคิดกว้างขวางและยืดหยุ่นได้

(5) เป็นคนที่เป็นตัวของตัวเอง มีอุดมการณ์มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง ไม่ชอบ คล้อยตามความคิดของผู้อื่นง่าย ๆ

(6) ชอบเสี่ยงภัย ผจญภัย มีความกล้าที่จะผจญสิ่งใหม่ ๆ ด้วยความมั่นใจ ไม่หวาดกลัวและมีความละเอียดละออและรอบคอบ

(7) มีความสามารถแก้ไข ดัดแปลง หรือขบวนการต่างๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหา

(8) ชอบมีอิสระเสรีภาพในเรื่องความคิด และการกระทำในการแสดงออก ไม่ชอบทำอะไรตามกฎเกณฑ์ หรือข้อบังคับ ชอบแสดงออกมากกว่าการเก็บกด และเป็นผู้ที่ตื่นตัวตลอดเวลา

(9) มีความสามารถในการรู้จักใช้ภาษา และคำได้มากกว่า และรู้จักดัดแปลงความคิดให้เหมาะสม

(10) รู้จักใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาไม่ได้ใช้ธรรมชาติหรือสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว

(11) ชอบคิดและตั้งสมมุติฐานในการทำงานด้วยความพอใจของตนโดยไม่หวังผลตอบแทน หรือการยกย่องจากคนอื่น

(12) ไม่แสดงความวิตกกังวลต่อความล้มเหลวต่อการกระทำที่บอกถึงความล้มเหลว และความสำนึกจนเกินไป ไม่เคร่งเครียดในการทำงานมากเกินไป สามารถดัดแปลงแก้ไขวิธีการในการทำงานหรือในปัญหาที่พบได้อย่างเหมาะสม

(13) เป็นบุคคลที่ชอบการวิพากษ์วิจารณ์มาก มีลักษณะเดิมในการเป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่มีลักษณะของคนที่มีแรงจูงใจมากที่สุด

จอห์นสัน (Johnson, 1979 อ้างถึงในมาลี จุฑา. 2544 : 210) ได้รวบรวมลักษณะของเด็กที่มีระดับความคิดสร้างสรรค์สูงไว้ 8 ประการคือ

- (1) มีความคล่องตัวในการคิด
- (2) มีความคิดยืดหยุ่น
- (3) มีความสนใจในปัญหาต่าง ๆ และพยายามติดตามปัญหา
- (4) ชอบใช้เวลาเพื่อการสำรวจ และวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ
- (5) ชอบสงสัย และคิดไตร่ตรองเรื่องราวต่าง ๆ
- (6) มีความเชื่อมั่นในตนเอง
- (7) ชอบสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ
- (8) มีสติปัญญาดี และมีความคาดหวังสูง

จากแนวคิดข้างต้นสรุปได้ว่าเด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นคนที่เป็นตัวของตัวเอง ทัศนความสับสน ยุ่งเหยิงได้ดี มีความมุ่งมั่น มีความคิดอิสระไม่ขึ้นต่อกลุ่ม มีอารมณ์ขัน มีความยืดหยุ่น ใช้สามัญสำนึกมากกว่าใช้เหตุผล และมักถูกมองว่าเป็นคนไม่มีระเบียบ โดยทั่วไปมีบุคลิกเป็นคนขี้เล่น เป็นคนแปลกในสายตาของสังคม ไม่ชอบประเพณีนิยม ไม่ชอบผู้มีอำนาจเหนือกว่า ไม่ชอบงานที่มีระเบียบและซ้ำซาก อีกนัยหนึ่งคนที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นคนที่แปลกและไม่เหมือนใคร

7. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

ความคิดสร้างสรรค์ของคนเราสามารถพัฒนาได้ ถ้าได้รับการส่งเสริมอย่างถูกวิธี มีผู้กล่าวถึงวิธีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัยดังนี้

วิลเลียม (William, 1962 อ้างถึงใน อารี รังสินันท์, 2537 : 574) ได้ศึกษาถึง เทคนิคส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ พบว่า การสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เป็นการสอนเด็กให้รู้จักการคิด การแสดงความรู้สึก และการแสดงออกในวิถีทางของความคิดสร้างสรรค์ และแนวการสอนความคิดสร้างสรรค์ มีดังต่อไปนี้

(1) สอนให้เกิดจินตนาการ หรือใช้เทคนิคการสอนแบบสร้างสรรค์ โดยปกติไม่ว่าจะเป็นการสอนวิชาใดก็ตาม เรามักมุ่งอยู่ที่ข้อมูล ข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทักษะใน การคิด คำนวณเลขหรือภาษา ซึ่งตรงกันข้ามกับการสอน เพื่อให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ที่มุ่งกระตุ้นให้เกิดนิสัย และเจตคติในทางสร้างสรรค์ ด้วยการส่งเสริมความคิดจินตนาการแก่เด็กส่งเสริมให้เด็กคิดแปลกใหม่ และคิดในสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น การคิดในลักษณะเช่นนี้ เด็ก ๆ จะกล้าคิดมากกว่า ผู้ใหญ่ เพราะไม่ติดอยู่กับเหตุผล การสอนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมสร้างสรรค์จำเป็นต้องอาศัย ความคิดจินตนาการ พยายามช่วยให้เด็กได้สานต่อ หรือทดลองกับความคิดจินตนาการด้วยการจัดหาวัสดุ และให้แนวทางแก่เด็กก็จะช่วยให้ความคิดจินตนาการกลายเป็นจริงขึ้นมาได้ และการสอนให้เกิดจินตนาการเหมาะสมกับเด็กปฐมวัยอย่างยิ่ง เพราะเด็กกำลังพัฒนาการจินตนาการ เด็กจึงเรียนรู้ด้วยความสนุกสนานและน่าตื่นเต้น

(2) สอนให้เด็กเรียนรู้การสร้างสรรค์โดยการกระทำ องค์ประกอบสำคัญเหนือสิ่งอื่นใดที่ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ก็คือการที่ได้คิดจริง ๆ ครูควรใช้เวลาสำหรับให้เด็กได้ใช้ ความคิดจินตนาการ เพราะจะเป็นทางนำไปสู่ความคิดสร้างสรรค์ เพราะจากผลของการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ครูสนับสนุนให้ทำกิจกรรมในห้องเรียนจะมีระดับความคิดสร้างสรรค์สูงกว่า เด็กในห้องที่ครูไม่อนุญาตให้อภิปรายหรือร่วมกันคิดแก้ปัญหา

(3) สอนให้เด็กเรียนรู้วิธีการระดมพลังสมอง การระดมพลังสมอง หรือการระดมความคิด เป็นเทคนิควิธีหนึ่งในการแก้ปัญหา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กมี ความคิดหลายทิศทาง คิดได้มาก ในช่วงเวลาที่จำกัด

อารี พันธุ์ณี (2540 : 63) ได้ กล่าวถึง การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็กไว้ 4 ประการดังนี้

- (1) พึงเลี้ยงดูเด็กให้มีความกล้า ความอิสระ และ ความกระตือรือร้น
- (2) ส่งเสริมให้เด็กมีความอยากรู้อยากเห็น กล้าซัก กล้าถาม

- (3) พยายามให้กำลังใจ และชมเชยเด็ก
- (4) พยายามเน้นการปฏิบัติด้วยตัวเอง
- (5) ให้เด็กอยู่ในบรรยากาศที่อบอุ่นอิสระ ทำท่าย

อุทัย ดุลยเกษม (2542 : 21) กล่าวถึง การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้เด็กไว้

3 ประการดังนี้

- (1) โรงเรียนควรจัดกิจกรรมหรือบรรยากาศของการเรียนการสอนให้มีอิสระ
- (2) จัดบรรยากาศให้มีความเพลิดเพลินในการเรียนรู้
- (3) ให้โอกาสเด็กได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

สมศักดิ์ ภูวิภาคารวรรณ (2544 :123-124) ได้กล่าวถึง เทคนิคในการส่งเสริม

ความคิดสร้างสรรค์ไว้ 3 ประการดังนี้

(1) เทคนิคการระดมสมอง ซึ่งเป็นเทคนิคที่ใช้กันในการอุตสาหกรรมมาก่อน กลุ่มบุคคลที่จะมาร่วมกันระดมสมองควรประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มเล็ก ซึ่งทุกคนจะได้รับการกระตุ้นให้คิดถึง หรือแสดงความคิดในการแก้ปัญหาออกมาให้มาก และกว้างขวางที่สุดวิธีนี้เชื่อว่าการเริ่มแก้ปัญหาด้วยคำถามกว้าง ๆ จะทำให้ได้คำตอบที่ตามปกติคนจะนึกไม่ถึง ซึ่งนับเป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

(2) เทคนิคการหาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเป็นอีกวิธีหนึ่ง สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้โดยแบ่งปัญหาใหญ่ ๆ ออกเป็นส่วนประกอบย่อย ๆ แล้วโยงความสัมพันธ์ของส่วนย่อย ๆ เหล่านั้นเข้าด้วยกัน ก็จะทำให้ได้ความคิดหรือวิธีการแก้ปัญหาอย่างมากมายนอกจากนี้เทคนิควิธีรวบรวมปัญหา และหนทางแก้ปัญหาโดยใช้สมุดบันทึกและแผ่นป้ายนิเทศ ก็นับว่าเป็นวิธีการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้ โดยการให้นักเรียนจดบันทึกวิธีแก้ปัญหาไว้ในสมุดบันทึกหรือป้ายนิเทศทันทีที่คิด วิธีแก้ปัญหาออกวิธีนี้ อาจกำหนดเวลาให้หาวิธีแก้ปัญหา ภายใน 1 วันหรือ 1 สัปดาห์ เป็นต้น

(3) เทคนิคการสอนให้คิดประดิษฐ์เป็นอีกเทคนิคหนึ่งที่มุ่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นการคิดประดิษฐ์ผลงานสร้างสรรค์ออกมา บุคคลที่จะเชื่อว่ามีความคิดสร้างสรรค์เป็นบุคคลที่ผลิตผลงานสร้างสรรค์ออกมาอย่างสม่ำเสมอ เทคนิคนี้ไม่เน้นเรื่องการคิดคล่อง เพียงอย่างเดียว แต่เน้นให้นักเรียนสามารถประดิษฐ์ผลงานสร้างสรรค์ออกมาให้ได้

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย สามารถส่งเสริมได้ด้วยการใช้เทคนิคการสอน และการเลี้ยงดู โดยในการสอนครูควรส่งเสริมได้ใช้ความคิดจินตนาการ เรียนรู้การสร้างสรรคโดยการกระทำ รวมทั้งเรียนรู้โดยวิธีการระดมพลังสมอง จากการทำกิจกรรมกลุ่ม และการเลี้ยงดู ผู้ปกครองควรส่งเสริมให้เด็ก มีอิสระ

มีความกล้า มีความอยากรู้อยากเห็น และเน้นการปฏิบัติด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

8. การวัดความคิดสร้างสรรค์

การวัดความคิดสร้างสรรค์ ไม่เพียงแต่ทำให้ทราบระดับความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก และเป็นข้อมูลให้สามารถจัดโปรแกรมการเรียนการสอนและกิจกรรมให้สอดคล้องเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้สูงขึ้น ยังทำให้ทราบว่าวิธีการใดที่เหมาะสมสำหรับการวัดความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งมีผู้กล่าวถึง การวัดความคิดสร้างสรรค์ไว้หลายท่านดังนี้

อารี พันธุ์ณี (2540 : 197 –219) และประสาธ อิศรปรีดา (2535 : 147-155)

ได้กล่าวถึงวิธีการวัดความคิดสร้างสรรค์ ไว้ดังนี้

1. การสังเกต หมายถึง การสังเกตพฤติกรรมของคนที่แสดงออกเชิงสร้างสรรค์ เช่นการสังเกตพฤติกรรม การเลียนแบบ การเล่นและคิดเกมใหม่ๆ
2. การวาดภาพ หมายถึง การให้เด็กวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดเป็นการถ่ายทอดความคิดเชิงสร้างสรรค์ออกมาเป็นรูปธรรม และสามารถสื่อความหมายได้ สิ่งเร้าที่กำหนดอาจเป็นวงกลม สีเหลี่ยม และให้เด็กวาดต่อเติมให้เป็นภาพ
3. รอยหยดหมึก หมายถึง การให้เด็กดูภาพรอยหยดหมึกแล้วคิดตอบจากภาพที่เด็กเห็น มักใช้กับเด็กวัยประถมศึกษา เพราะเด็กสามารถอธิบายได้ดี
4. การเขียนเรียงความและงานศิลปะ หมายถึง การให้เด็กเขียนจากหัวข้อที่กำหนด และประเมินจากงานศิลปะของนักเรียน
5. แบบทดสอบ หมายถึง การให้เด็กทำแบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์มาตรฐาน ซึ่งแบบทดสอบมีทั้งแบบใช้ภาษาเป็นสื่อ และที่ใช้ภาพเป็นสื่อปัจจุบันก็เป็นที่ยอมรับกันมากขึ้นเช่น แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของวอลลาซและ โคแกน (Wallach and Kogan) แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 แบบทดสอบโดยอาศัยรูปภาพ

5.2 แบบทดสอบโดยอาศัยภาษา

5.3 แบบทดสอบโดยอาศัยเสียง และภาษา

5.4 แบบทดสอบโดยอาศัยการปฏิบัติและการเคลื่อนไหว

สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะกล่าวเฉพาะแบบทดสอบโดยอาศัยรูปภาพ แบบ ก (Thinking Creatively With Picture Figural Form A) ซึ่งทอร์เรนซ์ได้แบ่งแบบทดสอบเป็น 3 กิจกรรมดังนี้

กิจกรรมชุดที่ 1 การวาดภาพ (Picture Construction) โดยให้เด็กต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดเป็นกระดาษสติกเกอร์สีเขียว รูปไข่ ให้เด็กต่อเติมภาพให้แปลกใหม่

กิจกรรมชุดที่ 2 การวาดภาพให้สมบูรณ์ (Picture Completion) โดยให้เด็กต่อเติมภาพเป็นรูปเส้น ในลักษณะต่างๆ จำนวน 10 ภาพ เป็นการต่อเติมภาพให้แปลกน่าสนใจ

กิจกรรมชุดที่ 3 การใช้เส้น (Parallel Line) โดยให้เด็กต่อเติมภาพ จากเส้นคู่ขนาน จำนวน 30 คู่ เน้นการประกอบภาพโดยใช้เส้นคู่ขนานเป็นส่วนสำคัญของภาพ และ ต่อเติมภาพให้แปลกแตกต่างไม่ซ้ำกัน

การตรวจให้คะแนนของแบบทดสอบวัดความคิดสร้างสรรค์ของทอร์เรนซ์ ได้จัดแบ่งการให้คะแนน เป็น 3 องค์ประกอบคือ ความคิดคล่องแคล่ว ความคิดริเริ่ม และความคิดละเอียดลออ

จะเห็นว่าการวัดความคิดสร้างสรรค์มีหลายวิธี และมีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาประการหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก ให้เจริญถึงขีดสูงสุด ให้เด็กสามารถคิดสร้างสรรค์ และสร้างผลงานที่มีคุณค่า ทั้งต่อตนเองและต่อสังคม

การจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัย

แนวการจัดประสบการณ์ หรือหลักสูตรระดับปฐมวัยมีความแตกต่างกันกับหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาซึ่งมีรายละเอียด ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. สาระสำคัญของหลักสูตร

สาระสำคัญของหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กแรกเกิด - 1 ปี

ส่วนที่ 2 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 1 - 3 ปี

ส่วนที่ 3 เป็นหลักสูตรสำหรับเด็กอายุ 3 - 6 ปี

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ จะทำการศึกษาลูกชั้นอนุบาลปีที่ 2 จึงทำการศึกษหลักสูตร สำหรับเด็กอายุ 3 - 6 ปี ที่มีสาระสำคัญดังนี้

1) หลักการ เป็นการจัดโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็กอายุ 3-6 ปี ทุกคน ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาสและเด็กพิเศษ เพื่อให้เด็กพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและเป็นการร่วมมือกันระหว่างบ้าน สถานศึกษาและชุมชน

2) จุดมุ่งหมาย แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กวัย 3-6 ปี มุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย ความสามารถ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้เด็กมีสุขภาพที่ดี เจริญเติบโตตามวัย และมีสุขนิสัยที่ดี
2. เพื่อให้เด็กมีความรู้สึที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีคุณธรรมและจริยธรรม
3. เพื่อให้เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัยของตนเอง
4. เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและ

ส่วนรวม

5. เพื่อปลูกฝังให้เด็กรักษาสาธารณสมบัติ รักษาราชการ และสิ่งแวดล้อมเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมและท้องถิ่นที่อาศัยอยู่

6. เพื่อให้เด็กมีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
7. เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ตามความสามารถและได้รับการตอบสนองตามความ

ต้องการพื้นฐาน

8. เพื่อให้เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายได้เหมาะสม

กับวัย

9. เพื่อส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล แก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. เป้าหมายพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

ในการพัฒนาเด็กให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กำหนดไว้ในแนวการจัดประสบการณ์นั้น ต้องยึดพัฒนาการของเด็กเป็นหลัก โดยคำนึงถึงวัย ความสามารถ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ดังนั้นครูจึงต้องศึกษาเป้าหมายที่พึงประสงค์ของพัฒนาการของเด็กทุกด้านก่อนที่จะจัดสภาพแวดล้อม ประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ

เป้าหมายที่พึงประสงค์จะให้เกิดในตัวเด็กวัย 3-6 ปี มีดังต่อไปนี้

2.1 ด้านร่างกาย พัฒนาการด้านร่างกายเป็นการเปลี่ยนแปลงลักษณะและความสามารถทางร่างกายของเด็กตั้งแต่แรกเกิดอย่างต่อเนื่อง เป้าหมายในการพัฒนาด้านร่างกายของเด็ก คือ สุขภาพอนามัยตามเกณฑ์ การใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก

2.2 ด้านอารมณ์และจิตใจ พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และจิตใจ รับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น มีคุณธรรม จริยธรรม

2.3 ด้านสังคม พัฒนาการด้านสังคมเป็นความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ซึ่งสังเกตได้จากการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การเล่น และการทำกิจกรรมต่าง ๆ

2.4 ด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านสติปัญญาเป็นการเปลี่ยนแปลงความสามารถในด้านความรู้ ความคิด ความเข้าใจ การใช้ภาษา และความคิดสร้างสรรค์

3. โครงสร้างเนื้อหา

โครงสร้างเนื้อหาของแนวการจัดประสบการณ์ประกอบด้วยส่วนสำคัญ

2 ส่วน คือ

3.1 เนื้อหาสาระ กำหนดไว้เป็นหัวข้อ ซึ่งไม่มีรายละเอียดให้ ทั้งนี้เพื่อประสงค์จะให้ครูกำหนดรายละเอียดขึ้นเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของเด็กได้ โดยง่าย เนื้อหาเหล่านี้สามารถยืดหยุ่นได้ โดยคำนึงถึงประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริงของเด็กซึ่งมีเนื้อหาสาระ 9 หน่วย ดังนี้

- 1) หน่วยตัวเรา
- 2) หน่วยครอบครัว
- 3) หน่วยโรงเรียนของเรา
- 4) หน่วยบุคคลต่างๆ
- 5) หน่วยวันสำคัญ
- 6) หน่วยธรรมชาติรอบตัว
- 7) หน่วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 8) หน่วยการคมนาคมและการสื่อสาร
- 9) หน่วยสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

3.2 แนวคิด เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดกับเด็กหลังจากนำเนื้อหานี้มาจัดให้เด็กปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้แนวคิดยังเป็นแนวทางช่วยครูกำหนดรายละเอียดและความยากง่ายของเนื้อหาให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก

4. การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย จะไม่จัดเป็นรายวิชาแต่จัดในรูปของกิจกรรมผ่านการเล่นเพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงเกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา และกิจกรรมหลักที่ควรจัดเป็นประจำทุกวันมี 6 กิจกรรม คือ กิจกรรมเสรี กิจกรรมสร้างสรรค์ เกมการศึกษา กิจกรรมเสริมประสบการณ์ กิจกรรมกลางแจ้ง และกิจกรรม

เคลื่อนไหวและจังหวะ ซึ่งทุกวันต้องจัดกิจกรรมให้ครบทั้ง 6 กิจกรรม ซึ่งมีรูปแบบการจัดกิจกรรมประจำวันที่สามารถปรับให้เหมาะสมกับ เวลา เหตุการณ์ ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี สภาพชุมชน และท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ต้องมีครบทุกกิจกรรม ดังตัวอย่างตารางกิจกรรมประจำวันซึ่งกำหนดไว้โดยประมาณดังนี้

08.00 – 08.30	รับเด็ก
08.30 – 08.45	เคารพธงชาติ
08.45 – 09.00	ตรวจสอบสุขภาพ ไปห้องน้ำ
09.00 – 09.20	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.20 – 09.35	กิจกรรมเสริมประสบการณ์
09.35 – 09.45	พัก (ของว่างเช้า)
09.45 – 10.45	กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี
10.45 – 11.30	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30 – 12.00	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00 – 14.00	นอนพักผ่อน
14.00 – 14.20	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20 – 14.30	พัก (ของว่างบ่าย)
14.30 – 14.50	เกมการศึกษา
14.50 – 15.00	เตรียมตัวกลับบ้าน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เนื้อหา สาระ หน่วยธรรมชาติรอบตัว และหน่วยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพราะเนื้อหาทั้งสองหน่วยนี้ใช้การสอนในภาคเรียนที่ 2 และเนื้อหาสาระของหน่วยเกี่ยวกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากประสบการณ์ด้านการสอนทำให้ทราบว่า เด็กปฐมวัยจะได้ใช้จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ในการแสดงออกโดยการวาดภาพได้อย่างเต็มที่

ก่อนการจัดกิจกรรมเลี้ยงดูเด็ก หรือจัดกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย ครูและผู้เกี่ยวข้องควรศึกษาหลักสูตรหรือแนวการจัดประสบการณ์ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้เพื่อจะได้จัดอย่างถูกต้องและบรรลุตามจุดมุ่งหมาย

5. กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยเด็กให้แสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และจินตนาการโดยใช้ศิลปะ ซึ่งกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 7) ได้กล่าวถึงกิจกรรมสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

5.1 การวาดภาพและระบายสี เช่น สีเทียน สีน้ำ เป็นการวาดภาพโดยเสรี หรือตามที่

กำหนด ทั้งเรื่องราวและรูปทรง และการพาเด็กออกไปนอกสถานที่แล้วกลับมาเขียนภาพ เป็นต้น

5.2 การเล่นและทดลองเกี่ยวกับสี เช่น การละเลงสี เป่าสี หยดสี เทสี พับสี ผสมสี

5.3 การพิมพ์ภาพ ได้แก่ พิมพ์ภาพด้วยวัสดุ แม่พิมพ์ทรายหรือ อวัยวะของร่างกาย

5.4 การปั้น เช่น ปั้นดินน้ำมัน ปั้นดิน ปั้นแป้งโด ปั้นให้เป็นรูปทรงหรือเรื่องราว

5.5 การพับ ฉีก ตัด ปะ ตาน ม้วน ได้แก่ การฉีกหรือตัดและปะเป็นเรื่องราวต่าง ๆ

5.6 การประดิษฐ์ เช่น ประดิษฐ์เศษวัสดุ การร้อยวัสดุต่าง ๆ การเย็บ หรือ สาน

ทั้งหมดที่กล่าวมาคือกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ต้องปรับเปลี่ยนทุกวันตามความเหมาะสม
ยังมีกิจกรรมแยกย่อยไปอีก ตามเนื้อหา ซึ่งแต่ละวันอาจทำหลายกิจกรรมก็ได้

กิจกรรมการวาดภาพสำหรับเด็กปฐมวัย

กิจกรรมการวาดภาพมีความสำคัญยิ่งต่อเด็กระดับปฐมวัย เพราะเป็นการเตรียม
ความพร้อมในทุกด้านของเด็ก เด็กปฐมวัยต้องปฏิบัติกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ทุกวัน
และการวาดภาพก็เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์ที่ต้องปฏิบัติทุกวันเช่นกัน

1. ความหมายของการวาดภาพ

ได้มีผู้ให้ความหมายของการวาดภาพ (Drawing) ไว้หลายท่านดังนี้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2539 : 716) กล่าวว่า การวาดภาพ
หมายถึง เขียน หรือลากเส้น เป็นลวดลาย หรือรูปภาพ เช่น วาดภาพดอกไม้ วาดภาพทิวทัศน์
เขียนเป็นลายเส้น เช่นวาดภาพลายไทย

อารี พันธุ์ณี (2540 : 200) กล่าวว่า การวาดภาพ หมายถึง การให้เด็กวาดภาพทำให้
เกิดรูปร่างขึ้นมา และมีความหมายต่อผู้เขียนและผู้ดู รวมทั้งการวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด เป็น
การถ่ายทอดความคิดเชิงสร้างสรรค์ออกมาเป็นรูปธรรม และสามารถสื่อความหมายได้ สิ่งเร้าที่
กำหนดให้เด็กอาจเป็น วงกลม สีเหลี่ยม แล้วเด็กวาดต่อเติมให้เป็นภาพ

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่าการวาดภาพหมายถึง การวาด การเขียน
ให้เป็นภาพต่างๆ ที่มีความหมาย เป็นการถ่ายทอดความคิดออกมาเป็นรูปธรรม

2. ความสำคัญของกิจกรรมวาดภาพ

การวาดภาพมีความสำคัญหลายประการ ได้มีผู้กล่าวถึงความสำคัญของการวาดภาพไว้ดังนี้

พระพงษ์ กุลพิศาล (2536 : 5) กล่าวว่า การวาดภาพมีความสำคัญต่อเด็กเล็ก ๆ เพราะจะได้เรียนรู้โลก ด้วยประสาทสัมผัสของตนเอง ก่อนการเรียนรู้ด้วยการคิด หรือใช้เหตุผลจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เด็กพัฒนาความฉลาดของตน โดยผ่านกิจกรรมทางจินตนาการให้มากด้วยการวาดภาพ

ศิริลักษณ์ ศรีกมล (2537 : 173-179) กล่าวว่า กิจกรรมการวาดภาพมีคุณค่าต่อชีวิตเด็ก หากใช้ให้ถูกจะเกิดประโยชน์ที่มีค่ามหาศาล เพราะนอกจากจะส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์แล้วยังมีบทบาทในการสร้างนิสัย สร้างความสุข ความงามให้เกิดขึ้นในหัวใจเด็ก

ราศรี ทองสวัสดิ์ (2539 : 215 – 216) กล่าวว่ากิจกรรมการวาดภาพระดับปฐมวัยมีความสำคัญคือ

- (1) ได้ฝึกกล้ามเนื้อมือโดยเฉพาะกล้ามเนื้อนิ้วมือ ให้สามารถจับดินสอบังคับให้ขีดเขียนได้ตามที่ตนต้องการอันจะเป็นพื้นฐานในการเขียนหนังสือต่อไป
- (2) ได้ฝึกประสาทสัมผัสรับรู้ว่าคือ เมื่อตามองเห็นต้องการให้มือขีดเขียนไปในทิศทางไหน มือก็ขีดเขียนตามทิศทางนั้นได้
- (3) ได้ฝึกการฟัง ในการทำกิจกรรมวาดภาพนั้น เด็กจะมีโอกาสฟังคำพูดของครู อาจเป็นคำสั่งให้ปฏิบัติตาม หรือเป็นคำถามให้คิดแล้วตอบ
- (4) ได้ฝึกการพูด ในการวาดภาพถือว่าเป็นเวลาที่ต้องให้อิสระแก่เด็กให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เด็กจะมีโอกาสสนทนากับเพื่อน และกับครู เมื่อต้องบรรยายว่าภาพที่ทำนั้นเป็นภาพอะไร เด็กจะต้องคิดและเปล่งออกมาเป็นคำพูด
- (5) ได้พัฒนาด้านอารมณ์ สังคม อันเป็นพื้นฐานที่จะก่อให้เกิดแรงจูงใจให้รักเรียนต่อไป เพราะแทนที่จะมาเริ่มหัดเขียนตัวหนังสือก็จะเป็นการวาดภาพแทน เมื่อถึงเวลาพร้อมแล้ว เด็กๆ จะเกิดความรู้สึกรักอยากอ่าน-เขียนขึ้นมาเอง โดยไม่ต้องมีใครไปบังคับ ดังนั้นกิจกรรมวาดภาพก็เป็นกิจกรรมที่จะช่วยในการฝึกทักษะทางภาษาเป็นอย่างดี หากเด็กได้บรรลุจุดมุ่งหมายทั้ง 5 ประการแล้ว ย่อมจะช่วยให้เด็กได้เรียนหนังสือในชั้นประถมศึกษาได้อย่างสบาย

มานพ ถนอมศรี (2540 : 105) ได้กล่าวว่า การวาดภาพมีความสำคัญต่อเด็ก เพราะการวาดภาพช่วยให้เด็กเพิ่มความสังเกตและการมองเห็นให้ละเอียดลออมากขึ้น

อนันต์ ประภาโส (2540 : 9) ได้กล่าวว่า การวาดภาพมีความสำคัญเพราะเด็กได้แสดงออก ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกจินตนาการ และพัฒนาความคิดที่เป็นสาระต่อการสร้างสรรค์

ปรีดา ปัญญาจันทร์ (2544:143) ได้กล่าวว่า การวาดภาพในระดับปฐมวัย เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทุกส่วนของร่างกาย และการวาดภาพใด ๆ มักจะแฝงไว้ซึ่งความคิด ความรู้สึก หรือแม้กระทั่งอุปนิสัย พฤติกรรม จิตใต้สำนึกของผู้วาด

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า ความสำคัญของกิจกรรมการวาดภาพ เป็นการช่วยให้เด็กปฐมวัยมีความคิดสร้างสรรค์ และมีพัฒนาการสูงขึ้น ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม สติปัญญา และด้านภาษา

3. พัฒนาการในการวาดภาพของเด็กปฐมวัย

พัฒนาการในการวาดภาพ ของเด็กปฐมวัย จะแตกต่างกันไปตามช่วงอายุ เพราะเด็กจะมีพัฒนาการที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงอายุ ซึ่งมีนักการศึกษากล่าวไว้ดังนี้

วิกเตอร์โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld, อ้างถึงในวิทยา เรืองโกสุม. 2535 : 50 - 59 ราชี ทองสวัสดิ์. 2539 : 211-214 และมานพ ถนอมศรี. 2540 : 19 - 20) ได้แบ่งพัฒนาการในการวาดภาพเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 การขีดเขียนเส้นยุ่ง เด็กจะมีอายุระหว่าง 1-2 ขวบ เด็กจะจับเครื่องเขียนแน่น ขณะลากไปบนกระดาษ บางครั้งจะหลุดพ้นกระดาษ เด็กจะจับเครื่องเขียน ในลักษณะของการจับค้อน การลากเส้นจะเป็นไปตามการเคลื่อนไหวของแขน การแกว่งแขนไปมา จะเป็นเครื่องกำหนดทิศทางและความยาวของเส้น เด็กจะมองดูการกระทำของตนตลอดเวลา จะดูเส้นที่เกิดขึ้นด้วยความเพลิดเพลินมากกว่าที่จะบังคับให้เส้นเป็นรูปอะไร

ขั้นที่ 2 การขีดเส้นยุ่งที่บังคับมือได้ เด็กจะมีอายุระหว่าง 2-3 ขวบ ในขั้นนี้ข้อมือจะเคลื่อนไหวได้ดีกว่าขั้นที่ 1 เส้นยุ่งจะลากกว้างขึ้นเป็นวงกลมสม่ำเสมอมากขึ้น เด็กจะบังคับสิ่งที่ใช้เขียนให้ลากผ่านหน้ากระดาษไปยังด้านตรงกันข้ามได้

ขั้นที่ 3 เส้นยุ่งมีชื่อ เด็กจะมีอายุระหว่าง 3-4 ขวบ เส้นยุ่งที่เด็กลากจะเริ่มมีชื่อนับเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะจะแสดงให้เห็นว่าเด็กเริ่มพัฒนาความคิดอันเป็นนามธรรม เส้นจะกลายเป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งต่าง ๆ

ขั้นที่ 4 เริ่มต้นสัญลักษณ์ เด็กจะมีอายุ 4 ขวบขึ้นไป เด็กจะสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่ไม่เหมือนสิ่งนั้นเลย ผู้ใหญ่จะมองเห็นบางส่วนมีเค้าของจริง เด็กจะไม่พยายามวาดให้เหมือนภาพถ่าย ในสายตาของผู้ใหญ่ภาพนั้นจะผิดส่วนไม่เหมือนของจริง แต่เด็กจะไม่รู้สึกเช่นนั้น

ขั้นที่ 5 ภาพก่อนมีโครงสร้าง เด็กจะมีอายุ 5 ขวบขึ้นไป เมื่อมาถึงขั้นนี้ภาพจะมีด้านล่างด้านบน โดยจะมีเส้นแบ่งท้องฟ้าและพื้นดิน ขนาดของสิ่งต่าง ๆ เริ่มใกล้เคียงของจริง ภาพจะปรากฏชัดว่าเป็นภาพคน สิ่งของ

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การวาดภาพของเด็กปฐมวัยจะมีพัฒนาการที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงอายุ โดยเฉพาะเด็กปฐมวัยจะวาดภาพโดยการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาแทนสิ่งต่างๆ ทำให้ภาพที่วาดไม่เหมือนของจริง แต่การวาดภาพมีความสำคัญสำหรับเด็กทุกระดับอายุ ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้เด็กรู้จักการวาดภาพให้เร็วที่สุด

4. กิจกรรมการวาดภาพเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

อารี พันธุ์ณี (2540 : 164-165) ได้กล่าวถึง การวาดภาพในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

(1) การวาดภาพตามใจชอบ หมายถึง การให้โอกาสเด็กได้มีอิสระในการเลือกวาดสิ่งที่เด็กพอใจและสามารถวาดได้ ซึ่งส่วนมากเด็กก่อนวัยเรียนมักจะวาดรูปคน บ้าน ดอกไม้ หรือภาพที่เด็กประทับใจ

(2) การวาดภาพจากประสบการณ์ หมายถึง การให้เด็กเลือกวาดภาพจากประสบการณ์ที่เด็กได้ประสบกับตนเองจากการไปเที่ยวตามที่ต่าง ๆ เช่น ทะเล สวนสัตว์ ของขวัญวันเกิด ของเล่น และสัตว์เลี้ยง เป็นต้น

(3) การวาดภาพจากการฟังนิทาน หมายถึง การให้เด็กวาดภาพจากนิทานที่ครูเล่าให้ฟัง หรือจากเทปนิทาน ซึ่งเด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางด้านสติปัญญา และความรู้สึกทางด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพได้

(4) การวาดภาพจากเสียงเพลง หมายถึง การให้เด็กได้ฟังเพลง แล้ววาดภาพตามความนึกคิดของเด็ก เป็นภาพที่เด็กประทับใจจากการฟังเพลง

(5) การวาดภาพจากการแสดงบทบาทสมมติ หมายถึง การให้เด็กวาดภาพจากการที่เด็กได้แสดงบทบาทสมมติ แล้วถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ

(6) การวาดภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนด หมายถึง การที่เด็กต่อเติมเสริมให้เป็นภาพจากสิ่งเร้าที่กำหนดมาให้ ซึ่งสิ่งเร้าอาจแบ่งเป็น

1) ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่ไม่สมบูรณ์ เช่น เป็นเส้นในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ เส้นโค้ง เส้นตรง เส้นคู่ขนาน ฯลฯ

2) ต่อเติมภาพจากสิ่งเร้าที่สมบูรณ์ เช่น วงกลม สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม เป็นต้น การต่อเติมในลักษณะเช่นนี้เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ได้ดี เด็กจะเกิดจินตนาการและท้าทายให้อยากลองทำให้เสร็จเป็นรูปเป็นร่าง ด้วยความคิดที่เป็นอิสระและด้วยความพอใจ นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งเสริมความคิดที่แปลก ไม่ซ้ำกัน เด็กแต่ละคนจะวาดภาพตามความคิดของตน

ซึ่งเป็นการเริ่มต้นในการกล้าคิด และยอมรับความแตกต่างของตนจากเพื่อนคนอื่น สร้างเสริมให้เด็กเกิดความมั่นใจ จากผลงานที่ปรากฏ กล้าคิดในสิ่งที่แปลก ๆ อันจะนำไปสู่การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่อไป

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรมการวาดภาพเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กมีรูปแบบที่แตกต่างหลายลักษณะ ซึ่งต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละบุคคลแต่ละกลุ่ม เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และสถานการณ์ในขณะนั้น

การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม

การทำกิจกรรมของเด็กปฐมวัย มีหลายลักษณะเช่น การทำกิจกรรมรายบุคคล การทำกิจกรรมเป็นคู่ และการทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม ซึ่งผลจากการวิจัยของนักการศึกษาหลายท่านพบว่า การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม จะทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

1. ความหมายของกลุ่ม

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ดังนี้

กิดานันท์ มลิทอง (2540 : 123) ได้กล่าวว่า กลุ่มคือการรวมกันของสมาชิก และ ทุกคนในกลุ่มต้องทำตามกฎของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน นั่นคือแต่ละคนจะต้องพึ่งพากันเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วิชัย ประสิทธิ์วิฒิเวชช์ (2542 : 248) กล่าวว่า กระบวนการกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีแรงจูงใจร่วมกัน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มให้มากที่สุด เน้นกระบวนการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม

นงลักษณ์ ลินสืบผล (2543 : 196) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่า เป็นการอยู่ร่วมกันของเด็กหลาย ๆ คนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกันมีการแบ่งงานและช่วยกันทำงาน รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี และมีคุณธรรมที่ดีต่อกัน และสำหรับเด็กปฐมวัยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นหมายถึง การที่เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี รู้จักเห็นใจผู้อื่น ไม่ทะเลาะหรือรังแกกัน รู้จักช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักการให้และการรับ รู้จักเอื้อเฟื้ออย่างมีเหตุผล รู้จักเล่นกับเพื่อนได้ทั้งในบทบาทของการช่วยเหลือ และการร่วมมือที่ดี

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า กลุ่มคือการรวมตัวกันของเด็ก ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ซึ่งทุกคนมีจุดมุ่งหมายร่วมกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

2. ประโยชน์ของการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม

การทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มมีประโยชน์มากมายหลายประการและนักการศึกษาได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มไว้ดังนี้

ยัง (Young, 1972 อ้างถึงใน ปิยะมณต์ เปล่งอรุณ, 2540 : 27-28) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเป็นกลุ่ม ดังนี้

(1) บรรยากาศในการเรียน จะมีความเป็นกันเองมากขึ้นนักเรียนจะรู้สึกปลอดภัยและไม่เคร่งเครียด เมื่อทำงานร่วมกันกลุ่ม

(2) ช่วยแก้ปัญหาลดข้อสงสัยให้นักเรียนบางคน เพราะการทำงานร่วมกันจะทำให้ทุกคนรู้สึกว่า ตนมีความสำคัญต่อกลุ่มเท่ากัน ความเชื่อมั่นในตนเองก็จะถูกกระตุ้นให้มีเพิ่มมากขึ้น

(3) การเรียนเป็นกลุ่มจะช่วยลดปัญหาเรื่องระเบียบวินัย

(4) การเรียนเป็นกลุ่มจะเสริมความสามัคคี รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ต่อกลุ่มฝึกให้นักเรียนรู้จักการอภิปราย การเสนอแนะ และการซักถาม ตลอดจนส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ให้แก่เด็ก

จันทน์ บุญคลัง (2542 : 50) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนเป็นกลุ่มว่า ช่วยให้เด็กเกิดพัฒนาการที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยในการส่งเสริมทักษะทางสังคม การเห็นคุณค่าของตนเอง ส่งเสริมด้านจิตวิทยา การสื่อสาร การเป็นผู้นำ รวมทั้งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

นงลักษณ์ สีนสีบล (2543 : 197) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่มว่า เป็นการส่งเสริมให้เด็กรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพราะเด็กจะอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่นอยู่เสมอ ทั้งในการเล่น และการทำงานต่าง ๆ ทำให้เกิดความมั่นใจ เกิดความภูมิใจในความสามารถของตน การรู้จักช่วยเหลือผู้อื่นจึงเป็นความสามารถต่อการรู้จักช่วยตนเองของเด็ก รวมทั้งการปรึกษาหารือกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปกันเอง ต้องทำงานร่วมกัน พูดยกย่อง และวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งกันและกัน

การที่เด็กได้อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นการหล่อหลอมความคิดร่วมกัน รู้จักเคารพ นับถือกัน รู้จักผ่อนผันผ่อนยาวให้กัน รู้จักเสียสละให้กัน ห้องเรียนที่ได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างดีในการอยู่ร่วมกัน จึงเป็นห้องเรียนที่พัฒนาพฤติกรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่าการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม นอกจากจะช่วยพัฒนาสร้างเสริมทัศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บุคคลสามารถเป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มแล้ว ลักษณะที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ทำให้บุคคลรู้สึกภาคภูมิใจ และเชื่อมั่นในตนเอง กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ตลอดจนส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ด้วย

3. การเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัย

เด็กปฐมวัยสามารถเข้าร่วมกลุ่มได้โดยธรรมชาติ ไม่มีขั้นตอน หรือแบบแผนมาก บทบาทผู้นำผู้ตาม จะเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะเด็กมีช่วงความสนใจสั้น รวมทั้งเป็นระยะเริ่มแรกของพัฒนาการทางสังคมในการรวมกลุ่มและได้มีผู้กล่าวถึงการเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัย ดังนี้

พรณี ช. เจนจิต (2538 : 231-232) ได้กล่าวถึง การเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัย ไว้หลายประการดังนี้

(1) เด็กวัยนี้ส่วนมากมีเพื่อนสนิทเพียง 1-2 คน แต่มีมิตรภาพของเด็กวัยนี้อาจเปลี่ยนได้เร็วมาก เด็กปฐมวัยมักมีสังคมที่ไม่แน่นอน และเล่นกับเพื่อนส่วนใหญ่ในชั้นได้ด้วย ความเต็มใจ มักจะมีเพื่อนสนิทเป็นเพศเดียวกัน มิตรภาพระหว่างเด็กหญิงเด็กชายจะพัฒนาขึ้น

อาจสังเกตได้ว่า เด็กบางคนไม่สามารถเข้ากับเพื่อนได้ หรือไม่มีความมั่นใจที่จะติดต่อกับเพื่อน ๆ หรือบางครั้งเด็กอาจจะชอบอยู่คนเดียว หรือชอบที่จะเป็นผู้สังเกตการณ์มากกว่าที่จะเป็นผู้มีส่วนร่วม แต่ถ้าท่านรู้ดีว่าเด็กอยากรู้จักเพื่อน ๆ ท่านควรจะให้ความช่วยเหลือบ้าง การทำสังคมมิติจะแสดงให้เห็นว่าเด็กจีย่อยอยากรู้จักเพื่อนคนไหนบ้าง

(2) กลุ่มเพื่อนเล่นมักเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ไม่ค่อยเป็นระเบียบและเปลี่ยนบ่อย ๆ เราไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเล่นของเด็กให้มากนัก ตัวเด็กจะเปลี่ยนการเล่นอย่างฉับพลัน เพราะการที่ผู้ใหญ่ยุ่งเกี่ยวกับเด็กมากเกินไป จะเป็นการทำลายพฤติกรรมสร้างสรรค์ของเด็ก ซ้ำยังก่อให้เกิดพฤติกรรมทางทำลายอีกด้วย

(3) แม้ว่าจะมีการทะเลาะกันบ่อย ๆ แต่ก็ในช่วงระยะสั้นและเด็ก ๆ มักจะลืมง่าย เมื่อเด็กหลาย ๆ คนมาอยู่รวมกันในที่จำกัด และมีของเล่นจำนวนจำกัด เรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้คือการแย่งชิงของเล่นเหล่านั้น ถ้าทำได้ควรปล่อยให้เด็กจัดการเรื่องเช่นนี้ให้เรียบร้อยเอง เราจะเข้าไปเกี่ยวข้องเมื่อการทะเลาะนั้นรุนแรงเกินไปเท่านั้น โดยจะต้องพยายามแยกคู่ปรับออกจากกัน และแนะนำให้ไปเล่นอย่างอื่น แทนที่จะบังคับให้เลิกทะเลาะกัน

(4) เด็กอนุบาลจะสนุกสนานกับการเล่นละคร เรื่องที่เล่นอาจจะเกิดขึ้นเอง หรือเลียนแบบรายการโทรทัศน์ ฉะนั้น จึงควรให้การสนับสนุน โดยกระตุ้นให้เด็กแสดงเรื่องที่เขาพอใจ เด็กชายและเด็กหญิงมีความสนใจคล้ายกัน และยังไม่มีความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางเพศอย่างชัดเจน ฉะนั้นท่านไม่ควรอารมณ์เสียถ้าพบว่าเด็กชายบางคนชอบเล่นตุ๊กตาและเด็กหญิงบางคนชอบเล่นปืนหรือเล่นแบบเด็กผู้ชาย

พือาเจท์ (Piaget. อ้างถึงใน สมพร สุทัศนีย์. 2541 : 20) กล่าวว่า เด็ก 3-5 ขวบ

เรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากเพื่อนในโรงเรียนอนุบาล ลักษณะการเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัยมีดังนี้

(1) เด็กวัยนี้ มักจะมีเพื่อนน้อย และมักจะเปลี่ยนเพื่อนเสมอ เพราะสังคมของเด็กวัยอนุบาลไม่แน่นอน และกลุ่มเพื่อนก็มักจะเป็นกลุ่มเด็กเล็ก ๆ 2-3 คน

(2) เด็ก 3 ขวบ จะรู้จักเสียดสีของบางอย่าง เพื่อให้ได้สิ่งอื่นที่ตนพอใจมาแทน

(3) เด็กวัยนี้จะเล่นรวมกันทั้งสองเพศอย่างสนุกสนานแต่ก็มีเด็กบางคน หรือบางกลุ่มที่เล่นแยกพวก ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากสาเหตุที่เด็กผู้ชายชอบแกล้งและรังแกเด็กผู้หญิง

(4) เด็กวัยนี้แม่จะมีการทะเลาะกันบ่อย แต่เด็กจะคืนดีกันในระยะเวลาต่อมา เพราะเด็กลืมง่าย พ่อแม่หรือครูไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้อง นอกจากการทะเลาะนั้นรุนแรงเกินไป

(5) เด็กวัย 4 ขวบ จะช่างพูด ชอบอ้างหลักฐาน ชอบพูดยกตนข่มท่าน เช่น “ผมวิ่งเก่งกว่าเธอ” “ผมทำเสร็จก่อนเธอ” ฯลฯ

(6) เด็กวัย 5 ขวบจะทำได้ง่าย ๆ ได้ตามความสามารถ ทำตามผู้ใหญ่ได้ง่ายไม่ถือคั้ง และมีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้

(7) เด็กวัยนี้จะสนุกสนานอยู่กับการเล่นละคร เพราะเด็กวัยนี้ มีจินตนาการกว้างขวาง เรื่องที่เล่นอาจคิดขึ้นเองง่าย ๆ หรือเลียนแบบโทรทัศน์ ผู้ปกครองควรเอาใจใส่ให้เด็กดูรายการ โทรทัศน์ที่เหมาะสม

สุชา จันทน์เอม (2540 : 118-120) ได้กล่าวถึงการเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัยว่าเด็กวัยนี้เริ่มรู้จักคบเพื่อน และรู้จักเล่นกับเพื่อนได้ดีขึ้น เด็กเริ่มรู้จักการปรับตัว ให้เข้ากับเพื่อน ๆ การปรับตัวของเด็กจะเร็วหรือช้า ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูด้วยจะเริ่มแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาให้เห็น เช่น การร่วมมือ การยอมรับฟัง การแสดงออกของการเป็นผู้นำ ซึ่งแสดงออกความเป็นผู้นำ เด็กเริ่มรู้จักการแข่งขันกัน เมื่ออายุ 4-5 ปีเป็นต้นไป โดยเฉพาะการแข่งขันระหว่างกลุ่ม ในระยะ 5-6 ปี เด็กเริ่มมองเห็นความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชาย

ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการเข้าร่วมกลุ่มของเด็กปฐมวัยเพื่อฝึกความเชื่อมั่น ในการรวมกลุ่ม ให้เด็กเข้าใจระเบียบ และกฎเกณฑ์ต่างๆ ฝึกให้รู้จักการแบ่งปันและการสลับเปลี่ยนกัน รู้จักอดใจรอในโอกาสอันควร

4. กิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่ม

จากเอกสาร แนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา ของกรมวิชาการ (2540) กล่าวว่าไว้พอสรุปได้ว่า กิจกรรมการวาดภาพเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ซึ่งครูปฐมวัยต้องจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้เด็กได้ปฏิบัติทุกวัน อย่างอิสระ ตามความสนใจอย่างน้อย 1 – 2 กิจกรรม และกิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่มนั้น ครูปฐมวัยสามารถจัดได้โดยให้เด็ก

แบ่งกลุ่ม ประมาณกลุ่มละ 5 – 6 คน และช่วยกันวาดภาพ ระบายสี อย่างอิสระ ตามจินตนาการ โดยเด็กทุกคนในกลุ่มมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการวาดภาพ รวมทั้งจินตนิ บุญคลัง (2542 : 61) ได้กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมวาดภาพเป็นกลุ่ม ครูมีบทบาทสำคัญมากครูต้องมีความรู้ความเข้าใจ ในหลักการจัดกิจกรรม การวาดภาพเป็นกลุ่มอย่างทอ่งแท้ ซึ่งประกอบด้วย การตั้งจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การจัดกลุ่ม การกำหนดบทบาทของสมาชิก การจัดเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม การกระตุ้นส่งเสริมทักษะ การคิดแก้ปัญหา เมื่อผู้เรียนมีความสุขยอมก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนพัฒนา ทักษะของตนเอง อย่างเต็มศักยภาพ ไม่ว่าจะเป็นทักษะทางร่างกาย สังคม อารมณ์ จิตใจ และสติปัญญา

ฉะนั้นกิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่ม สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับเด็ก ซึ่ง ปิยะมณ ปะลังอรุณ (2540 : 54) ได้กล่าวถึงการทำการกิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่มไว้ว่าเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กได้คิด และจินตนาการที่หลากหลายโดยได้มีการแลกเปลี่ยน และปฏิสัมพันธ์กับกลุ่ม ในการตอบคำถาม ได้มีการพูดคุย ได้เห็นเทคนิควิธีการวาดภาพ รวมทั้งสื่อความหมายด้วยภาพที่วาด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ได้นักการศึกษา ในประเทศได้ทำการวิจัย เกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ และการทำกิจกรรมเป็นกลุ่มไว้หลายท่านดังนี้

สุทธิพรณ ชีรพงศ์ (2534) ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมการร่วมมือของเด็กปฐมวัย ที่ทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่ม แบบครูมีส่วนร่วมและแบบครูไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบครูมีส่วนร่วม มีพฤติกรรมการร่วมมือหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลอง และ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่ม แบบครูมีส่วนร่วมมีพฤติกรรมการร่วมมือสูงกว่าเด็กปฐมวัย ที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่ม แบบครูไม่มีส่วนร่วม

วาสนา เจริญสอน (2537) ได้ศึกษาผลการใช้กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ประกอบคำถามเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัย ที่มีระดับความเชื่อมั่นในตนเองต่างกัน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ประกอบคำถาม เชื่อมโยงประสบการณ์ และกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ปกติ ที่จัดให้กับเด็กปฐมวัยที่มีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูง – ต่ำ มีอิทธิพลร่วมกันต่อความสามารถในการแก้ปัญหาและ เด็กปฐมวัยที่มีความเชื่อมั่นในตนเองระดับสูงและต่ำ เมื่อทำกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แต่ละรูปแบบ มีความสามารถในการแก้ปัญหาไม่แตกต่างกัน

วารุณี นวลจันทร์ (2539) ได้ศึกษา ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบ ต่อเติมผลงานที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบต่อเติมผลงานและเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ตามแผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาล ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ มีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น

ปิยกมล เป็ล่งอรุณ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ ของเด็กปฐมวัย จากการทำกิจกรรมวาดรูปเป็นกลุ่มกับเป็นรายบุคคล หลังจากการทำกิจกรรม เคลื่อนไหวประกอบเพลง ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดรูปเป็นกลุ่ม มีความคิด สร้างสรรค์สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดรูปเป็นรายบุคคล และเด็กปฐมวัยทั้งสองกลุ่มมี ความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้นกว่า ก่อนทำการทดลอง

ชไมমন ศรีสุรักษ์ (2540) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ทางสังคม ของเด็กปฐมวัยที่ ได้รับ การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบวางแผน ปฏิบัติ ทบทวน และแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบวางแผนปฏิบัติ ทบทวนก่อนและหลังการทดลอง ทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางสังคมสูงกว่าก่อนการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบปกติหลังการทดลองมีความ สัมพันธ์ทางสังคม สูงกว่าก่อนการทดลอง และเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ เป็นกลุ่มแบบ วางแผนปฏิบัติทบทวนมีความสัมพันธ์ทางสังคมสูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัด กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นกลุ่มแบบปกติ

จันทนิ บุญคลัง (2542) ได้ทำการวิจัยเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ ของเด็ก ปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือกับแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า เด็ก ปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ กับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม ศิลปะสร้างสรรค์แบบปกติ มีความคิดสร้างสรรค์เพิ่มขึ้น และ เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม ศิลปะสร้างสรรค์แบบร่วมมือ มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม ศิลปะสร้างสรรค์แบบปกติ

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

นักการศึกษาต่างประเทศได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความคิดสร้างสรรค์ไว้ดังนี้

ไคค์แลนด์ (Kiakland. 1984 อ้างถึงใน ปิยกมล เป็ล่งอรุณ. 2540 : 38) ได้ศึกษา ความสัมพันธ์ของความคิดสร้างสรรค์กับความสามารถในการใช้ภาษาของเด็กอายุ 4 ปี โดยเด็กจะ ได้รับการทดสอบความคิดสร้างสรรค์กับความสามารถด้วยแบบทดสอบของทอร์เรนซ์ (Torrance) เพื่อจัดระดับความคิดสร้างสรรค์ และได้รับการบันทึกเสียงพูดประกอบกับการจดบันทึก เพื่อจัด

ระดับความสามารถในการใช้ภาษาของเด็กแล้วนำไปหาความสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ระดับความสามารถทางการใช้ภาษา มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์

เบล (Bell. 1985 อ้างถึงใน ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. 2538 : 94) ได้ศึกษาการเล่าเรื่องของเด็กชายอายุ 6-7 ปี โดยจับคู่ระหว่างสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ ผลการศึกษาพบว่า การเรียบเรียงเรื่องราวที่เล่า และจินตนาการเรื่องราวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับระดับสติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์

เจเลน และเออร์บัน (Jellen and Urban. 1986 อ้างถึงใน เขียวพา เตชะคุปต์. 2536 : 85) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการกับศักยภาพทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยใช้แบบทดสอบ TCT- DP (Test for Creative Thinking – Drawing Production) ผลปรากฏว่าความคิดสร้างสรรค์ไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ หรือผู้มีผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการต่ำหรือสูง ไม่จำเป็นต้องมีศักยภาพทางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ต่ำหรือสูงตามด้วย

เคลลี (Kelley. 1986 อ้างถึงใน วารุณี นวลจันทร์. 2539 : 35) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการฝึกตามแผนการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะผลการวิจัยพบว่าเด็กที่เข้าร่วมการฝึกตามแผนการเสริมสร้างประสบการณ์ทางศิลปะ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ทางศิลปะมีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กที่ไม่ได้ร่วมตามแผน

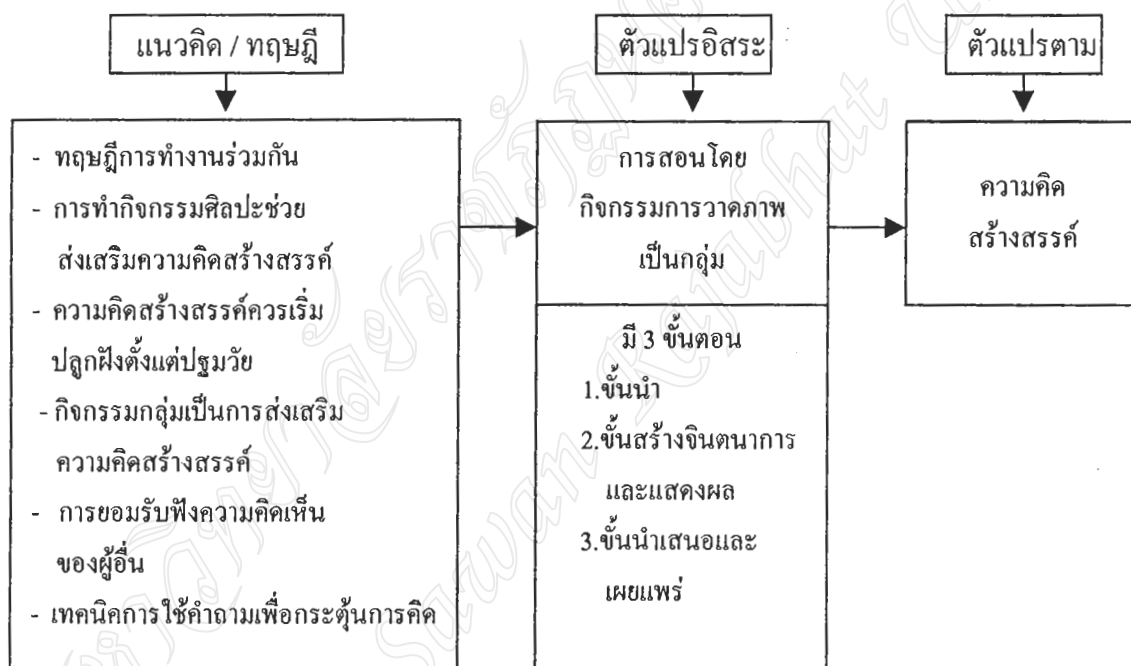
จากผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์เป็นกลุ่มเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์สำหรับเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะการวาดภาพในเด็กระดับปฐมวัย เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยพบว่า ถ้าเด็กได้เรียนรู้ตามทฤษฎีการทำงานร่วมกันของจอร์จ โฮแมนส์ (George Homans. อ้างถึงใน จันทน์ บุญคลัง. 2542 : 51) และได้เรียนรู้การรู้จักการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รวมทั้งการทำกิจกรรมกลุ่ม หลักการเรียนรู้นี้ทำให้เกิดแนวคิดถ้าให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการวาดภาพน่าจะทำให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์สูงขึ้น แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทน์ บุญคลัง (2542) ซึ่งพบว่าเด็กปฐมวัยที่ได้เรียนจากการจัดกิจกรรมศิลปสร้างสรรค์แบบร่วมมือ มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่าเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์แบบปกติ รวมทั้งงานวิจัยของ ปิยะมล เปล่งอรุณ (2540) ซึ่งพบว่าเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดรูปเป็นกลุ่ม หลังจากการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวประกอบเพลง มีความคิดสร้างสรรค์สูงกว่า เด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดรูปเป็นรายบุคคล หลังจากการทำกิจกรรมเคลื่อนไหวประกอบเพลงและนอกจากนี้จากการศึกษาของ ลีเพอร์และคณะ (Leeper and others. 1970 : 338) ซึ่งพบว่าคุณค่าของกิจกรรมศิลปะนั้นมีมากมาย เพราะกิจกรรมศิลปะโดยเฉพาะการ

วาดภาพไม่ได้ทำให้เด็กสนุกสนานเท่าที่จำเป็นแต่มีความคิดมีเหตุผลของเด็กรวมเข้าไปด้วย ศิลปะสำหรับเด็กเป็นการแสดงออกของเด็ก พวกเขาจะใช้ศิลปะแสดงให้ทราบถึงสิ่งที่เด็ก ๆ ได้กระทำ ได้พบเห็น ได้รู้สึก ได้คิด และได้พูดคุยเกี่ยวกับประสบการณ์ที่พบเห็น ได้สำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เด็กก็จะเติบโตขึ้นโดยมีศิลปะเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

การที่ให้เด็กปฐมวัยได้ทำกิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่ม น่าจะสามารถพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ให้สูงขึ้น รวมทั้งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในช่วงปฐมวัย เพราะสมองของเด็กจะเจริญเต็มที่และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงสรุปกรอบแนวความคิดการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 2.1 และตั้งสมมุติฐานไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

สมมุติฐานการวิจัย

1. ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมการวาดภาพเป็นกลุ่ม

หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

2. เด็กปฐมวัยที่ทำกิจกรรมวาดภาพเป็นกลุ่มจำนวนร้อยละ 70 ของเด็กทั้งหมดมีความคิดสร้างสรรค์ผ่านเกณฑ์ ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม